

Demografski razvoj Osječko-baranjske županije 2001.-2021. godine

Štangl, Denis

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:852106>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-21**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru

Odjel za geografiju

Sveučilišni diplomski studij Primijenjena geografija (jednopedmetni)

Denis Štangel

**Demografski razvoj Osječko-baranjske
županije 2001.–2021. godine**

Diplomski rad

Zadar, 2024

Sveučilište u Zadru
Odjel za geografiju
Sveučilišni diplomski studij Primijenjena geografija (jednopedmetni)

Demografski razvoj Osječko-baranjske županije 2001.–2021.
godine

Diplomski rad

Student :

Denis Štangl

Mentorica:

prof. dr. sc. Vera Graovac Matassi

Zadar, 2024.

Ja, **Denis Štengl**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Demografski razvoj Osječko-baranjske županije 2001.–2021. godine** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 1. listopada 2024.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Objekt, cilj istraživanja, hipoteze i metodologija istraživanja	2
3. Pregled dosadašnjih istraživanja	5
4. Kretanje stanovništva Osječko-baranjske županije	6
4.1 Broj i razmještaj stanovništva Osječko-baranjske županije.....	7
4.2 Razdoblje 2001.–2021. godine.....	8
4.3 Gustoća naseljenosti Osječko-baranjske županije	11
4.4 Prirodno kretanje stanovništva	15
4.5 Migracije stanovništva.....	17
4.6 Cirkulacija stanovništva	22
4.7 Tipovi općeg kretanja stanovništva	25
5. Biološki sastav stanovništva Osječko-baranjske županije	27
5.1 Sastav stanovništva prema spolu	28
5.2 Sastav stanovništva prema dobi	30
6. Društveno–gospodarski sastav stanovništva Osječko-baranjske županije.....	44
6.1 Gospodarski sastav stanovništva.....	45
6.1.1 Sastav stanovništva prema gospodarskoj aktivnosti	45
6.1.2 Sastav stanovništva prema zaposlenosti po sektorima djelatnosti	49
6.2 Obrazovni sastav stanovništva	52
7. Demografska budućnost Osječko-baranjske županije.....	54
8. Zaključak.....	57
IZVORI.....	60
LITERATURA.....	63
POPIS SLIKA	65
POPIS TABLICA	67

SAŽETAK..... 68

SUMMARY 69

1. Uvod

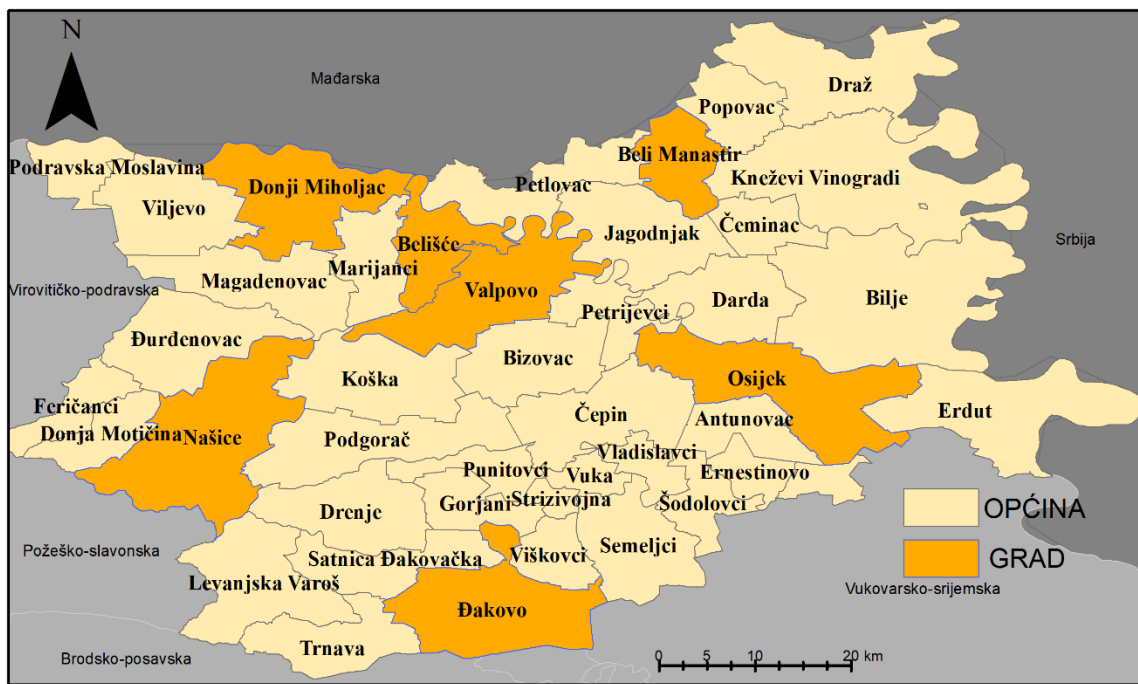
Demografska struktura Hrvatske suočava se sa značajnom neizvjesnošću zbog dugotrajnih negativnih trendova, uključujući demografske gubitke iz prošlosti, visoku starost stanovništva, nizak natalitet, kontinuirani pad broja stanovnika te sekundarnu negativnu migracijsku bilancu, što sve skupa, uz djelovanje specifičnih čimbenika, utječe na razvoj populacije Hrvatske (Šterc, Komušanac, 2011). U Hrvatskoj su danas prisutna četiri ključna demografska izazova ili trenda. To uključuje opću depopulaciju, što znači smanjenje ukupnog broja stanovnika, prirodnu depopulaciju, gdje je broj umrlih veći od broja novorođenih, demografsko starenje, što podrazumijeva smanjenje broja i udjela mladih osoba te povećanje broja i udjela starijeg stanovništva, te prostornu populacijsku polarizaciju, što obuhvaća prostornu prazninu i neujednačenu raspodjelu stanovništva (Živić, 2003). Slično je i s područjem Osječko-baranjske županije. Negativni demografski uzorci koji obilježavaju cjelokupnu Republiku Hrvatsku još su izraženiji na području Osječko-baranjske županije. Akrap (2015) u svom radu navodi da s postupnim smanjenjem poljoprivrednog sektora, nekada bogata Slavonija suočava se s izraženim fenomenom emigracije. Također, poseban faktor za istočnu Hrvatske predstavlja ratna agresija, koja je u prvom dijelu devedesetih godina prošlog stoljeća pogoršala demografsku situaciju u svim ključnim demografskim aspektima i strukturama bitnim za reprodukciju stanovništva (Wertheimer-Baletić, Akrap, 2008).

Stoga, ovaj rad nastoji dublje razumjeti ključne demografske trendove, istražujući faktore koji su utjecali na populaciju, starosnu strukturu, natalitet, mortalitet i migracije unutar regije. Demografski kontekst Osječko-baranjske županije u razdoblju od 2001. do 2021. godine reflektira široki spektar dinamičnih promjena koje oblikuju život lokalnog stanovništva. U eri u kojoj su globalne, nacionalne i lokalne zajednice suočene s izazovima demografskih promjena, Osječko-baranjska županija predstavlja zanimljiv i relevantan slučaj za analizu. Kroz detaljnu demografsku analizu očekuje se razumijevanje kako su vanjski i unutarnji čimbenici oblikovali sociodemografsku strukturu tijekom protekla dva desetljeća.

2. Objekt, cilj istraživanja, hipoteze i metodologija istraživanja

Objekt istraživanja su suvremeni demografski trendovi u Osječko-baranjskoj županiji te međuovisnost kretanja stanovništva, promjene struktura, međutjecaj pojedinih komponenti kretanja stanovništva, promjene njihovih struktura, te promjene u gospodarskim, socijalnim, političkim čimbenicima Osječko-baranjske županije tijekom razmatranog razdoblja od 2001. do 2021. godine. Fokus istraživanja obuhvaća različite demografske pokazatelje koji pružaju uvid u strukturu, promjene i trendove populacije u toj županiji. Vanjski čimbenici, poput nacionalnih politika i ekonomske situacije, također se uzimaju u obzir. Konačno, istraživanje uključuje dugoročne prognoze i perspektive demografskih trendova kako bi se procijenili mogući budući scenariji razvoja stanovništva.

Smještaj Osječko-baranjske županije igra ključnu ulogu u njezinom geografskom i kulturnom kontekstu. Ova županija, smještena u istočnom dijelu Republike Hrvatske, ima bogatu kombinaciju ravničarskih područja, rijeka i šumovitih predjela. Osječko-baranjska županija smještena je na sjeveroistoku Hrvatske, graničeći na sjeverozapadu s Mađarskom duž rijeke Drave i na jugoistoku s Dunavom, što joj pruža ključnu ulogu u povezivanju s međunarodnim vodenim putem. Rijeke Drava i Dunav čine prirodne granice županije, pružajući ekonomske i trgovinske prednosti. Vodeni putovi tradicionalno su bili ključni za promet roba i ljudi. Veći dio županije obuhvaća Panonsku nizinu, što rezultira širokim ravničarskim područjima koja su izuzetno plodna. Ova poljoprivredna zemljišta čine važan dio gospodarstva regije. Administrativno gledano Osječko-baranjska županija podijeljena je na sedam gradova i 35 općina. Središte Osječko-baranjske županije i istodobno najveći grad u toj regiji je Osijek (Sl. 1).

Slika 1. Geografski smještaj i položaj Osječko-baranjske županije te administrativno-teritorijalni ustroj županije

Izvor: izrađeno prema SRPJ

Cilj istraživanja je utvrditi najvažnije trendove i procese u demografskom razvoju Osječko-baranjske županije. To će se postići analizom dostupne stručne i znanstvene literature, popisa stanovništva, vitalne statistike i drugih izvora. Podaci će biti obrađeni primjenom deskriptivne i komparativne analize. Također, koristit će se ArcMap program za prikaz demografskih promjena u Osječko-baranjskoj županiji u dva međupopisna razdoblja (2001.-2011., 2011.-2021.). Na temelju dostupnih podataka analizirat će se kretanje i sastav stanovništva.

Osnovne hipoteze ovog diplomskog rada su:

Hipoteza 1: U razdoblju od 2001. do 2021. godine depopulacija u Osječko-baranjskoj županiji bila je intenzivnija nego na državnoj razini.

Hipoteza 2: Periferna ruralna područja bilježe izraženiji pad stanovnika u usporedbi s ruralnim područjima koja su smještena u neposrednoj blizini većih gradova Županije.

Pri izradi diplomskog rada proučavana je relevantna te znanstvena i stručna literatura koja se odnosi na demografske procese u Hrvatskoj. Nakon proučavanja literature uslijedila je analiza postojećih radova i kompilacija podataka. Za izradu ovog diplomskog rada glavni izvor su podaci iz Popisa stanovništva, kućanstava i stanova za popisne godine 2001., 2011. i 2021. godine, preuzeti s internetskih stranica Državnog zavoda za statistiku Republike Hrvatske. Također, korištena su i godišnja izvješća vitalne statistike, ljetopisi te priopćenja.

Pri izradi demografskih analiza, tako i ovog diplomskog rada, treba obratiti pozornost na usporedivost podataka, tj. metodološka objašnjenja. Naime, 2001. godina nema istu definiciju ukupnog stanovništva kao 2011. i 2021. godina. Podaci Popisa 2011. nisu neposredno usporedivi s podacima Popisa 2001. ni s podacima prijašnjih popisa, jer se statistička definicija ukupnog stanovništva primijenjena u Popisu 2011. razlikuje od onih koje su primijenjene u prijašnjim popisima.

U popisu stanovništva 2001. ukupna populacija uključivala je i one stanovnike koji su privremeno boravili izvan svojeg stalnog mjesta prebivališta duže od godinu dana, a povremeno su se sezonski ili mjesečno vraćali u to mjesto prebivališta. Međutim, u popisima stanovništva iz 2011. i 2021. godine, takve osobe više nisu uključivane u ukupan broj stanovnika. Također u Popisu 2011. primjenjuje koncept "uobičajenog mjesta stanovanja" i prvi se put uvodi namjera odsutnosti/prisutnosti kao dodatni kriterij za uključivanje ili isključivanje osobe iz ukupnog stanovništva (URL 1).

3. Pregled dosadašnjih istraživanja

Iako postoje prethodna istraživanja koja su se bavila specifičnim demografskim obilježjima područja Osječko-baranjske županije u određenim razdobljima, do sada nije dostupno nijedno istraživanje koje je obuhvatilo podatke posljednja tri Popisa stanovništva, posebno zadnjeg popisa (2021.) Tako su primjerice, autori Jukić i Turk (2009.) u svom radu analizirali osnovne odrednice dinamike urbanoga i neurbanog stanovništva Osječko-baranjske županije u međupopisnom razdoblju od 1971. do 2001. godine. Oni su zaključili da dinamika urbanoga i neurbanog stanovništva pokazuje izrazito nepovoljna obilježja, koja su ozbiljna zapreka općem razvoju toga prostora, nepovoljna obilježja demografske dinamike potvrđuju prisutnost prirodne depopulacije i emigracije što će unatoč relativno povoljnijem stanju u pojedinim dijelovima županije ubuduće biti snažna zapreka normalnom društveno-gospodarskom razvoju. Perić (2018.) je u svom diplomskom radu analizirala osnovne odrednice dinamike razvoja stanovništva jedanaest naselja Grada Osijeka nakon 1971. godine. Na izrazito nepovoljne demografske procese utjecao je Domovinski rat 1990-ih sa svojim izravnim i neizravnim utjecajima, zaostalost Slavonije u gospodarskom smislu te odlazak mladog, radno sposobnog i reproduktivnog stanovništva, što ima za posljedicu smanjenje rodnosti i potencijala za budući demografski razvoj. Majdenić (2010.) je proučavao demografske resurse naselja u Osječko-baranjskoj županiji koristeći analizu četiri indikatora. Na temelju toga je izračunao sintetički pokazatelj nazvan indeks demografskih resursa za sva naselja u županiji. Nakon detaljne analize rezultata za sva naselja, zaključio je da većina tih naselja ima izrazito nepovoljnu dobnu, spolnu i obrazovnu strukturu. Klasifikacijom naselja prema dobivenim indeksima demografskih resursa, otkrio je da se gotovo tri četvrtine naselja u županiji može svrstati u demografski oslabljena, ugrožena i krajnje ugrožena područja. Trpešić (2024.) je analizirao učinke demografskog razvoja Osječko-baranjske županije na mrežu škola i dinamiku zapošljavanja učitelja i nastavnika geografije. U svom radu je prikazao na koji način demografska kretanja u Osječko-baranjskoj županiji utječu na mreže osnovnih škola i dinamiku zapošljavanja nastavnika geografije te došao do zaključka da je situacija zabrinjavajuća. Navodi kako od 1991. godine nije zabilježen prirodni porast stanovnika ni u Republici Hrvatskoj, niti u Osječko-baranjskoj županiji te postavlja pitanje kakva je budućnost opstanka osnovnih škola u ruralnim područjima.

4. Kretanje stanovništva Osječko-baranjske županije

Sam naziv ukupno kretanje stanovništva upućuje na to da je prije svega riječ o promjenama u broju stanovništva u nekom području i u određenom vremenu i to pod utjecajem različitih čimbenika (nataliteta, mortaliteta, rata, vanjske migracije i sl.). Ukupno (opće) kretanje stanovništva posljedica je prirodnog kretanja i jednog oblika prostorne pokretljivosti (konačne migracije). Prema tome, prirodno kretanje i migracija temeljne su odrednice razvitka stanovništva neke zemlje ili kraja (Nejašmić, 2005). Ukupno (opće) kretanje stanovništva utvrđuje se povremenim popisima, koji se danas provode uglavnom u svim zemljama svijeta, obično svakih deset godina (Nejašmić, 2005). Ukupno kretanje stanovništva unutar međupopisnog razdoblja, odnosno stanje u određenom trenutku, izračunava se po formuli: $D = (N - M) + (I - E)$ gdje je N natalitet (rodnost), M mortalitet (smrtnost), I imigracija (doseljavanje) i E emigracija (iseljavanje). Međutim, za takvo je računanje nužna dobro ustrojena služba koja točno prati i bilježi navedene komponente; to je tzv. stalni registar stanovništva, mnoge ga zemlje još nemaju, a među njima ni Hrvatska (Nejašmić, 2005).

Promatrajući dinamiku promjene broja stanovnika upravnih gradova i općina u razdoblju od 2001. do posljednjega provedenog popisa stanovništva iz 2021. godine, primjećuje se konstantan pad broja stanovnika na području gradova i ukupnog područja Županije. Upravni gradovi bilježe pad od 13 428 stanovnika, što predstavlja pad od 6,4%, u međupopisnom razdoblju od 2001.–2011. godine, dok razdoblje od 2011.–2021. bilježi pad od 25 111 stanovnika, odnosno 12,9 % što je vrlo zabrinjavajuće te se uvelike podudara s podacima za cijelu županiju. Općine Osječko-baranjske županije bilježe još veći pad stanovništva, tako u razdoblju od 2001.-2011. godine dolazi do smanjenja od 12 047 stanovnika, odnosno 9,8%. Dok u razdoblju od 2011.-2021. godine dolazi do pada od 21 895 stanovnika, odnosno 19,7% (Tab. 1).

Tablica 1. Ukupno kretanje stanovništva Osječko-baranjske županije od 2001. do 2021. godine

Područje	Godina	Broj stanovnika	Bazni indeks	Međupopisna promjena	Prosječna godišnja promjena	Stopa ukupne promjene	Stopa prosječne godišnje promjene
		P	I _b	D	\bar{R}	r	\bar{r}
Županija	2001.	330 506	100,00	-	-	-	-
	2011.	305 032	92,29	25 474	2547,42	-7,71	0,84
	2021.	258 026	84,59	47 006	4700,61	-15,41	1,82
Gradovi	2001.	207 392	100,00	-	-	-	-
	2011.	193 964	93,53	13 428	1342,86	-6,47	0,69
	2021.	168 853	87,05	25 111	2511,16	-12,95	1,49
Općine	2001.	123 115	100,00	-	-	-	-
	2011.	111 068	90,21	12 047	1204,73	-9,79	1,08
	2021.	89 173	80,29	21 895	2189,51	-19,71	2,46

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Kontingenti stanovništva, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

4.1 Broj i razmještaj stanovništva Osječko-baranjske županije

Procesi deagrarizacije, urbanizacije i deruralizacije, zajedno s geografskim smještajem i položajem općina i upravnih gradova, imaju najveći utjecaj na trenutno stanje prostornog rasporeda i brojnosti stanovništva u Hrvatskoj, uključujući i Osječko-baranjsku županiju (Nejašmić, Toskić, 2000).

Na razmještaj i prerasmještaj stanovništva utječu mnogi čimbenici: a) geografski (klima, reljef, zemljište, resursi, odnosi i organizacija prostora), b) gospodarski i društveni (stupanj gospodarske razvijenosti, gospodarska i profesionalna struktura stanovništva, društvena organizacija, običaji, ponašanje i ciljevi stanovništva), c) politički (način upravljanja i odgovornost organizacije), d) čisti demografski (diferencijalne stope rodosti i smrtnosti različitih područja, migracija) i drugi. Pored navedenog, posebnu ulogu imaju naslijeđena naseljska struktura (velika i mala naselja), način

postanka gradova, stupanj iskorištavanja prirodnih i ljudskih resursa, postojanje državnih i drugih granica (Nejašmić, 2005). Nejašmić u svom radu navodi da je djelovanje navedenih čimbenika vrlo složeno te da je teško spoznati (vremenski, prostorno i s drugih gledišta) koji su čimbenici i u kojem vremenu prevladavali.

4.2 Razdoblje 2001.–2021. godine

Na području Osječko-baranjske županije 2001. godine, po veličini, brojem stanovnika od 114 616 stanovnika ili 35,0 % ukupnog stanovništva županije ističe se Grad Osijek, drugi najveći grad bio je Grad Đakovo sa 30 092 ili 9,2% stanovništva županije, a ostali gradovi (Valpovo, Našice, Belišće, Donji Miholjac i Beli Manastir) imali su od 10 000 do 17 000 stanovnika. Većina stanovništva koncentrirana je u gradovima, čineći udio od 62,8 % u ukupnom stanovništvu Županije, prema podacima iz 2001. godine (Tab. 2). Prema Popisu stanovništva iz 2001. godine, na teritoriju Osječko-baranjske županije u općinama živjelo je 119 759 stanovnika, što je činilo 37,2% ukupnog stanovništva županije. Najveći broj stanovnika na području županije bilježi Općina Čepin sa 12 901 stanovnika, dok je Općina Vuka u istom Popisu imala najmanje stanovnika, njih 1 312 (Tab. 3). Izrazito zabrinjavajući podatak je da je 2001. godine u svim općinama živjelo 37,2% ukupnog stanovništva županije, dok je primjerice samo Grad Osijek u istom razdoblju imao 35,5% stanovnika cijele županije što implicira da je proces prostorne polarizacije prisutan.

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine najviše stanovnika imao je grad Osijek sa 108 048, zatim Đakovo s 27 745, a ostali gradovi (Valpovo, Našice, Belišće, Donji Miholjac i Beli Manastir) imali su od 9 000 do 16 000 stanovnika. U promatranom razdoblju dolazi do gotovo beznačajnog promjene udjela gradskog stanovništva u ukupnom broju stanovnika županije (Tab. 2). Analizom podataka Popisa stanovništva iz 2011. godine, broj stanovnika u općinama Osječko-baranjske županije pao je na 106 601 stanovnika, predstavljajući 35,8% ukupnog stanovništva županije (Tab. 3). U samo deset godina općine Osječko-baranjske županije su izgubile 13 158 stanovnika. Najveći broj stanovnika imala je Općina Čepin sa njih 11 599 što je smanjenje od 10,0 % u odnosu na Popis stanovništva iz 2001. godine. Općina Vuka je i 2011. godine imala najmanje stanovnika, njih 1200, što je 112 manje nego 2001. godine.

Analizom Popisa stanovništva iz 2021. godine Grad Osijek je imao 96 313 stanovnika odnosno 37% stanovništva cijele županije, Grad Đakovo je imao 23 577 stanovnika, a ostali gradovi (Valpovo, Našice, Belišće, Donji Miholjac i Beli Manastir) imali su od 7 000 do 14 000 stanovnika. Osijek je zabilježio pad od čak 11 917 stanovnika ili 9,0%, a Đakovo 4 290 stanovnika ili 8,5%, dok je cijela županija zabilježila pad od 46 313 stanovnika odnosno 7,9 % u razdoblju od samo 10 godina. Prema najnovijem Popisu stanovništva iz 2021. godine ukupan broj stanovnika u općinama Osječko-baranjske županije iznosio je 87 224 stanovnika ili 34,6% ukupnog stanovništva županije. Također, iz ovog Popisa stanovništva očituju se negativni trendovi smanjenja stanovništva u općinama. Primjećuje se da je u razdoblju od 2001. do 2021. godine broj stanovnika opao za 32 545, odnosno u usporedbi s 2011. godinom za 19 377 stanovnika. Također, udio stanovnika koji žive u općinama se smanjio na 34,6%, to je pad od 1,25 postotna boda u odnosu na 2011. godinu, te pad od 2,7 postotna boda u odnosu na 2001. godinu.

Tablica 2. Broj i udio stanovnika upravnih gradova Osječko-baranjske županije u ukupnom broju stanovnika Županije od 2001. godine

Upravni Gradovi	Stanovništvo 2001.	Udio (%)	Stanovništvo 2011.	Udio (%)	Stanovništvo 2021.	Udio (%)	Promjena Udjela 2001. – 2021.
Beli Manastir	10 986	3,32	10 068	3,30	7 973	3,09	-0,23
Belišće	11 786	3,57	10 825	3,55	8 884	3,44	-0,12
Donji Miholjac	10 265	3,11	9 491	3,11	8 031	3,11	0,01
Đakovo	30 092	9,10	27 745	9,10	23 577	9,14	0,03
Našice	17 320	5,24	16 224	5,32	14 291	5,54	0,30
Osijek	114 616	34,68	108 048	35,42	96 313	37,33	2,65
Valpovo	12 327	3,73	11 563	3,79	9 784	3,79	0,06

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Kontingenti stanovništva, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Tablica 3. Broj i udio stanovnika općina Osječko-baranjske županije u ukupnom broju stanovnika Županije od 1991. godine

Općine	Stanovništvo 2001.	Udio (%)	Stanovništvo 2011.	Udio (%)	Stanovništvo 2021.	Udio (%)	Promjena Udjela 2001. – 2021.
Antunovac	3 559	1,08	3 703	1,21	3 411	1,32	0,25
Bilje	5 480	1,66	5 642	1,85	4 772	1,85	0,19
Bizovac	4 979	1,51	4 507	1,48	3 733	1,45	-0,06
Čeminac	2 856	0,86	2 909	0,95	2 484	0,96	0,10
Čepin	12 901	3,90	11 599	3,80	9 665	3,75	-0,16
Darda	7 062	2,14	6 908	2,26	5 427	2,10	-0,03
Draž	3 356	1,01	2 767	0,90	1 949	0,75	-0,26
Donja Motičina	1 865	0,56	1 652	0,54	1 334	0,52	-0,05
Drenje	3 071	0,93	2 700	0,89	2 126	0,82	-0,11
Đurđenovac	7 946	2,40	6 750	2,21	5 332	2,07	-0,34
Erdut	8 417	2,55	7 308	2,40	5 436	2,11	-0,44
Ernestinovo	2 225	0,67	2 189	0,72	1 948	0,75	0,08
Feričanci	2 418	0,73	2 134	0,70	1 725	0,67	-0,06
Gorjani	1 832	0,55	1 591	0,52	1 246	0,48	-0,07
Jagodnjak	2 537	0,77	2 023	0,66	1 500	0,58	-0,19
Kneževi Vinogradi	5 186	1,57	4 614	1,51	3 357	1,30	-0,27
Koška	4 411	1,33	3 980	1,30	3 169	1,23	-0,11
Levanjska Varoš	1 266	0,38	1 194	0,39	7 67	0,30	-0,09
Magadenovac	2 239	0,68	1 936	0,63	1 579	0,61	-0,07
Marijanci	2 719	0,82	2 405	0,79	1 951	0,76	-0,07
Petlovac	2 743	0,83	2 405	0,79	1 874	0,73	-0,10
Petrijevci	3 068	0,93	2 870	0,94	2 485	0,96	0,03
Podgorač	3 314	1,00	2 877	0,94	2 455	0,95	-0,05
Podravska Moslavina	1 451	0,44	1 202	0,39	954	0,37	-0,07
Popovac	2 427	0,73	2 084	0,68	1 446	0,56	-0,17
Punitovci	1 850	0,56	1 803	0,59	1 562	0,61	0,05
Satnica Đakovačka	2 572	0,78	2 123	0,70	1 775	0,69	-0,09
Semeljci	4 858	1,47	4 362	1,43	3 558	1,38	-0,09

Općine	Stanovništvo 2001.	Udio (%)	Stanovništvo 2011.	Udio (%)	Stanovništvo 2021.	Udio (%)	Promjena Udjela 2001. – 2021.
Strizovojna	2 759	0,83	2 525	0,83	2 027	0,79	-0,05
Šodolovci	1 955	0,59	1 653	0,54	1 217	0,47	-0,12
Trnava	1 901	0,58	1 600	0,52	1 251	0,48	-0,09
Viljevo	2 396	0,72	2 065	0,68	1 626	0,63	-0,09
Viškovci	2 060	0,62	1 906	0,62	1 496	0,58	-0,04
Vladislavci	2 124	0,64	1 82	0,06	1 552	0,60	-0,04
Vuka	1 312	0,40	1 200	0,39	984	0,38	-0,02

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Kontingenti stanovništva, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

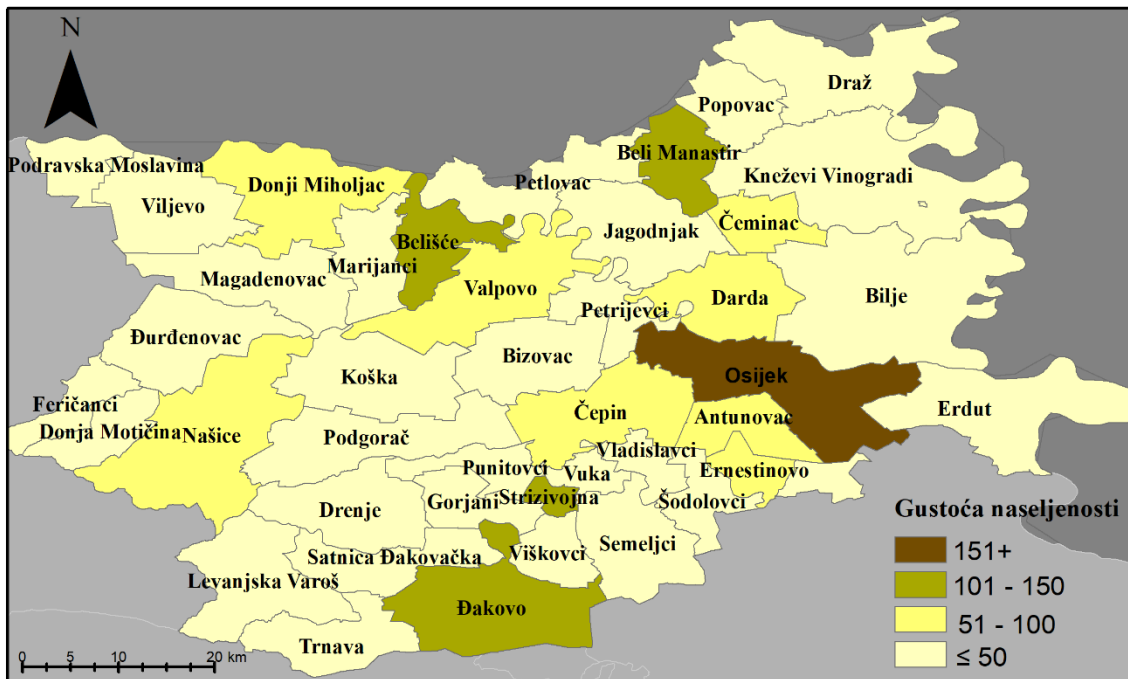
4.3 Gustoća naseljenosti Osječko-baranjske županije

Gustoća naseljenosti je mjerilo koje opisuje broj stanovnika koji živi unutar određenog prostora, izraženo kao omjer broja stanovnika i površine tog područja. Osim kvantitativnog aspekta, obuhvaća i horizontalnu distribuciju stanovništva te udaljenost između naselja. Također, pruža uvid u opterećenje prostora stalnim ili privremenim stanovništvom. Gustoća naseljenosti je ključni demografski pokazatelj koji doprinosi razumijevanju specifičnosti određenog područja te omogućuje usporedbe između različitih prostornih jedinica. Ako se pođe od prosječne naseljenosti kopnenog dijela Zemlje, koja iznosi 43,3 stanovnika po km², mogu se definirati sljedeće kategorije gustoće naseljenosti: a) rijetko naseljeni prostori, koji imaju manje od 15 stanovnika po km²; b) srednje naseljeni prostori, s 15 do 64 stanovnika po km²; c) gusto naseljeni prostori, s 65 do 115 stanovnika po km²; d) prenaseljeni prostori, s više od 115 stanovnika po km² (Nejašmić, 2005).

Osječko-baranjska županija obuhvaća površinu od 4 155 km², a prema podacima popisa stanovništva iz 2001. godine u njoj živi 330 506 stanovnika što čini prosječnu gustoću naseljenosti od 79,5 stanovnika po km². Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine županija je imala 305 032 stanovnika te gustoću naseljenosti od 73,4 stanovnika, a 2021. godine gustoću od 62,1 stanovnika po km². Iz navedenih podataka možemo vidjeti da je županija u samo dva popisa stanovništva

izgubila prosječno 17,4 stanovnika po km². Gustoća naseljenosti prema Popisu stanovništva iz 2021. godine u Osječko-baranjskoj županiji spada ispod nacionalnog prosjeka Republike Hrvatske od 68,7 stanovnika po km².

Razlike u gustoći naseljenosti različite su među različitim dijelovima županije, stvarajući izrazitu nejednakost u naseljenosti. Ako se promatraju administrativne jedinice županije odvojeno, općine zauzimaju prostor od 3 203 km², što čini 77,1% ukupne površine županije. Prosječna gustoća naseljenosti za 2021. godinama u općinama iznosi 27,8 stanovnika/km². S druge strane, gradovi se prostiru na manjoj površini od 951,8 km², odnosno 22,9% ukupne površine županije. Unatoč manjoj površini, gradovi bilježe značajno veću gustoću naseljenosti, koja iznosi 177 stanovnika/km² za 2021. godinu (Sl. 2).

Slika 2. Gustoća stanovništva Osječko-baranjske županije 2021. godine

Izvor: izrađeno na temelju SRPJ-a; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Kontingenti stanovništva, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Analizom podataka o broju stanovnika u gradovima i općinama prema Popisima stanovništva iz 2001., 2011. i 2021. godine, te površinama koje one obuhvaćaju, uočava se smanjenje prosječne

gustoće naseljenosti tijekom dvadeset godina. Prosječna gustoća naseljenosti u gradovima 2001. godine bila je 217,9 stanovnika po km², 2011. godine 203,8 stanovnika po km², a 2021. godine 177,4 stanovnika po km². U istom razdoblju, prosječna gustoća naseljenosti u općinama smanjila se za 3,7 stanovnika po km² u odnosu na 2001. godinu i za dodatnih 6,8 stanovnika po km² u odnosu na 2011. godinu. Najveća gustoća naseljenosti u gradovima zabilježena je u Gradu Osijeku s preko 549 stanovnika po km², dok su najniže gustoće naseljenosti zabilježene u gradovima: Našice, Valpovo i Donji Miholjac s prosječno 70 stanovnika po km² prema popisu stanovništva iz 2021. godine (Tab. 4). Među općinama, Čepin, Antunovac i Ernestinovo se ističu s iznadprosječnom gustoćom naseljenosti, dok su najniže gustoće naseljenosti zabilježene u općinama Levanjska Varoš, Magadenovac i Kneževi Vinogradi (Tab. 5).

Tablica 4. Gustoća naseljenosti (stan./ km²) upravnih gradova Osječko-baranjske županije 2001., 2011., 2021. godine

Gradovi	Gustoća naseljenosti (stan./ km²) 2001.	Gustoća naseljenosti (stan./ km²) 2011.	Gustoća naseljenosti (stan./ km²) 2021.	Površina(km²)
Beli Manastir	176,06	161,35	127,77	62,84
Belišće	167,89	154,20	126,55	70,20
Donji Miholjac	76,26	70,51	59,67	134,60
Đakovo	177,85	163,98	139,34	169,20
Našice	84,41	79,06	69,64	205,20
Osijek	678,20	639,34	569,90	169,00
Valpovo	87,30	81,89	69,29	141,20

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Kontingenti stanovništva, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Tablica 5. Gustoća naseljenosti (stan./ km²) općina Osječko-baranjske županije 2001., 2011., 2021. godine

Općine	Gustoća naseljenosti (stan./ km ²) 2001.	Gustoća naseljenosti (stan./ km ²) 2011.	Gustoća naseljenosti (stan./ km ²) 2021.	Površina(km ²)
Antunovac	62,66	65,19	60,05	56,80
Bilje	21,09	21,71	18,36	259,90
Bizovac	50,75	45,94	38,05	98,10
Čeminac	46,51	47,38	40,46	61,40
Čepin	106,88	96,10	80,07	120,70
Darda	75,05	73,41	57,67	94,10
Donja Motičina	35,87	31,77	25,65	52,00
Draž	22,45	18,51	13,04	149,50
Drenje	28,86	25,38	19,98	106,40
Đurđenovac	68,26	57,99	45,81	116,40
Erdut	53,44	46,40	34,51	157,50
Ernestinovo	69,53	68,41	60,88	32,00
Feričanci	52,79	46,59	37,66	45,80
Gorjani	35,99	31,26	24,48	50,90
Jagodnjak	24,75	19,74	14,63	102,50
Kneževi Vinogradi	20,78	18,49	13,45	249,60
Koška	35,98	32,46	25,85	122,60
Levanjska Varoš	10,28	9,69	6,23	123,20
Magadenovac	19,83	17,15	13,99	112,90
Marijanci	41,45	36,66	29,74	65,60
Petlovac	29,23	25,63	19,97	93,84
Petrijevci	53,36	49,91	43,22	57,50
Podgorač	25,34	22,00	18,77	130,80
Podravska Moslavina	32,98	27,32	21,68	44,00
Popovac	38,89	33,40	23,17	62,40
Punitovci	45,57	44,41	38,47	40,60
Satnica Đakovačka	33,40	27,57	23,05	77,00
Semeljci	47,81	42,93	35,02	101,60

Općine	Gustoća naseljenosti (stan./ km ²)	Gustoća naseljenosti (stan./ km ²)	Gustoća naseljenosti (stan./ km ²)	Površina(km ²)
	2001.	2011.	2021.	
Strizovojna	74,17	67,88	54,49	37,20
Šodolovci	26,63	22,52	16,58	73,40
Trnava	23,18	19,51	15,26	82,00
Viljevo	21,53	18,55	14,61	111,30
Viškovci	46,82	43,32	34,00	44,00
Vladislavci	66,38	58,81	48,50	32,00
Vuka	52,90	48,39	39,68	24,80

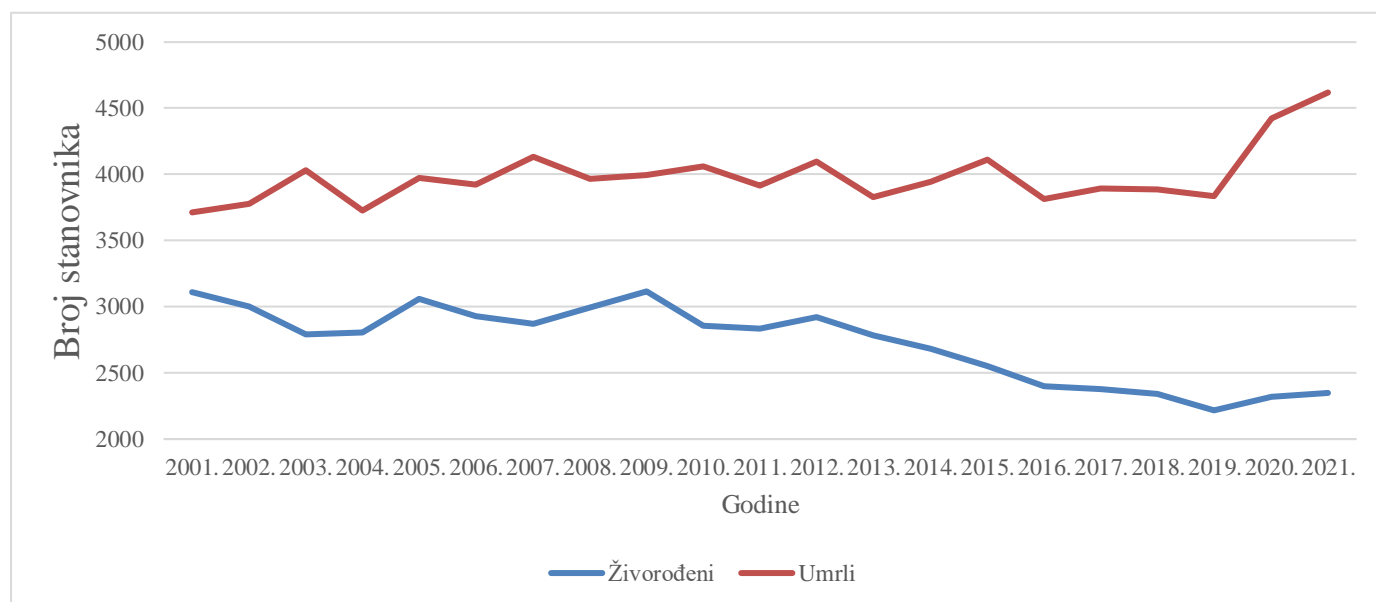
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema starosti i spolu po gradovima i općinama, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Kontingenti stanovništva, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Ova raspodjela gustoće naseljenosti proizlazi iz različitih promjena i procesa u prostoru koji utječu na raspored stanovništva. Općine i upravni gradovi u blizini Osijeka bilježe višu gustoću naseljenosti, koja postupno opada s udaljavanjem od Osijeka. Ovaj trend primjetan je i među većim i manjim općinama i gradovima županije, gdje manje općine i gradovi u neposrednoj blizini Osijeka pokazuju značajno veću gustoću naseljenosti u usporedbi s većim i udaljenijim.

4.4 Prirodno kretanje stanovništva

Osnovne komponente prirodnog kretanja stanovništva obuhvaćaju rodnost (natalitet) i smrtnost (mortalitet), a njihova rezultanta je prirodni prirast, koji u osnovi predstavlja višak broja rođenih u odnosu na broj umrlih. Međutim, sve češće se susrećemo s obrnutim scenarijem, tj. viškom umrlih nad brojem rođenih, što rezultira negativnom prirodnom promjenom ili prirodnim smanjenjem, odnosno depopulacijom. Pojavljuje se i situacija nultog prirodnog prirasta ili prirodne stagnacije stanovništva. Sve ove situacije ukazuju na prirodne promjene koje mogu biti pozitivne, negativne ili stagnacijske. Apsolutne i relativne mjere vrijednosti prirodnog kretanja, zajedno s ostalim karakteristikama tog kretanja, važne su za dublje razumijevanje općih demografskih trendova (Nejašmić, 2005).

U međupopisnom razdoblju od 2001. do 2011. godine, svake godine zabilježena je negativna prirodno promjena, odnosno umrlo je više osoba nego što se rodilo živorođene djece u promatranom razdoblju (Sl. 3). Najveći broj umrlih zabilježen je 2007. godine, dok je 2001. godine zabilježeno najmanje umrlih. Nakon 2007. godine, godišnji broj umrlih se stabilizirao i zadržao na približno prosječnoj razini koja odgovara tom međupopisnom razdoblju.

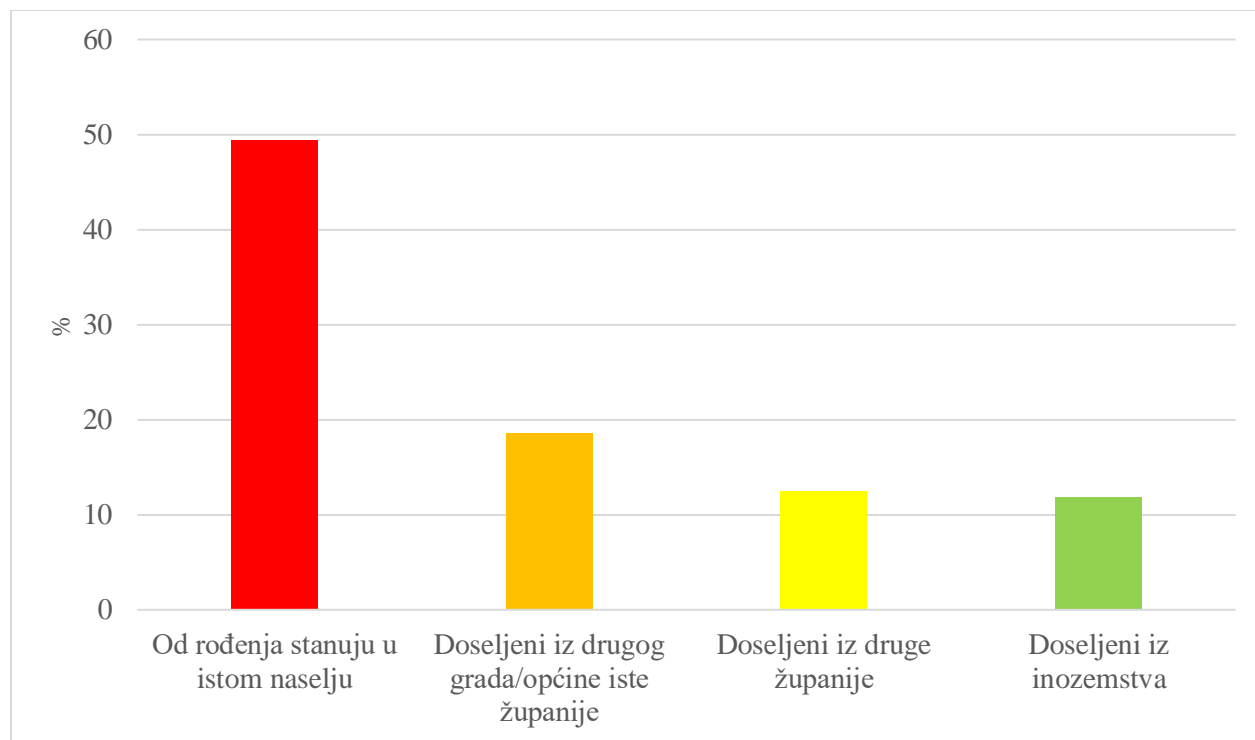
Slika 3. Kretanje broja živorođenih i umrlih Osječko-baranjske županije u razdoblju od 2001.–2021. godine

Izvor: Vitalna statistika, DZS, podaci.dzs.hr

Što se tiče međupopisnog razdoblja od 2011. do 2021. godine, svake godine zabilježena je negativna prirodno promjena, odnosno umrlo je više osoba nego što se rodilo živorođene djece u tom razdoblju. Najveći broj umrlih zabilježen je 2020. i 2021. godine, što se može povezati s COVID-19 epidemijom te staranjem stanovništva. Nakon 2012. godine, dolazi do drastičnog pada živorođene djece, što se može povezati s ulaskom Hrvatske u Europsku uniju i intenzivnim iseljavanjem mladog stanovništva.

4.5 Migracije stanovništva

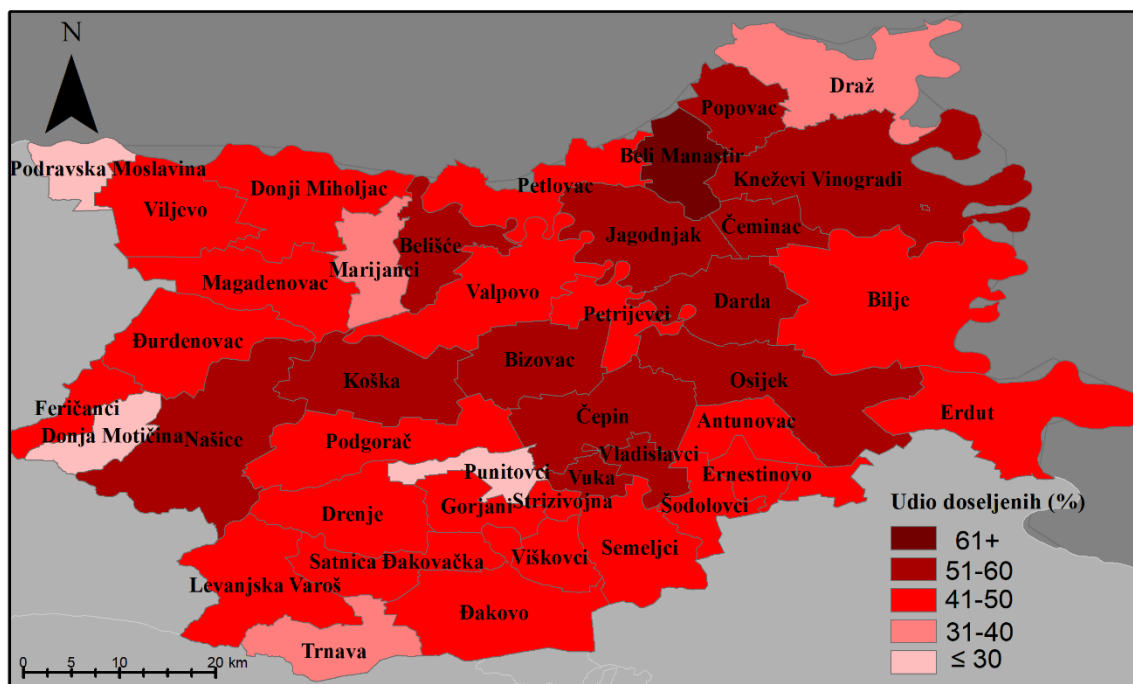
Za analizu migracija stanovništva Osječko-baranjske županije razdvojene su unutarnje i vanjske imigracije prema upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije za 2001., 2011. i 2021. godinu. Unutarnje imigracije obuhvaćaju podatke o stanovništvu koje se doselilo iz drugih naselja unutar istog upravnog grada ili općine, iz drugih gradova ili općina iste županije te doseljeno stanovništvo iz drugih županija. S druge strane, vanjska imigracija koristi podatke o doseljenom stanovništvu iz drugih zemalja, dok kategorija nepoznato nije uzeta u obzir. Prema Popisu stanovništva 2001. godine 49,3% stanovništva stanuje od rođenja u istom naselju dok je 50,5 % stanovništva doseljeno u naselje stanovanja. Najveći broj doseljenog stanovništva čini stanovništvo koje je doseljeno iz drugog grada ili općine iste županije sa udjelom od 18,6% u ukupnom stanovništvu županije, dok je 12,4% doselilo iz druge županije (Sl. 4). Udio od 11,8% stanovništva županije čini stanovništvo doseljeno iz inozemstva, od kojih najvećim dijelom dolazi iz Bosne i Hercegovine.

Slika 4. Migracijska obilježja stanovništva Osječko-baranjske županije 2001. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr

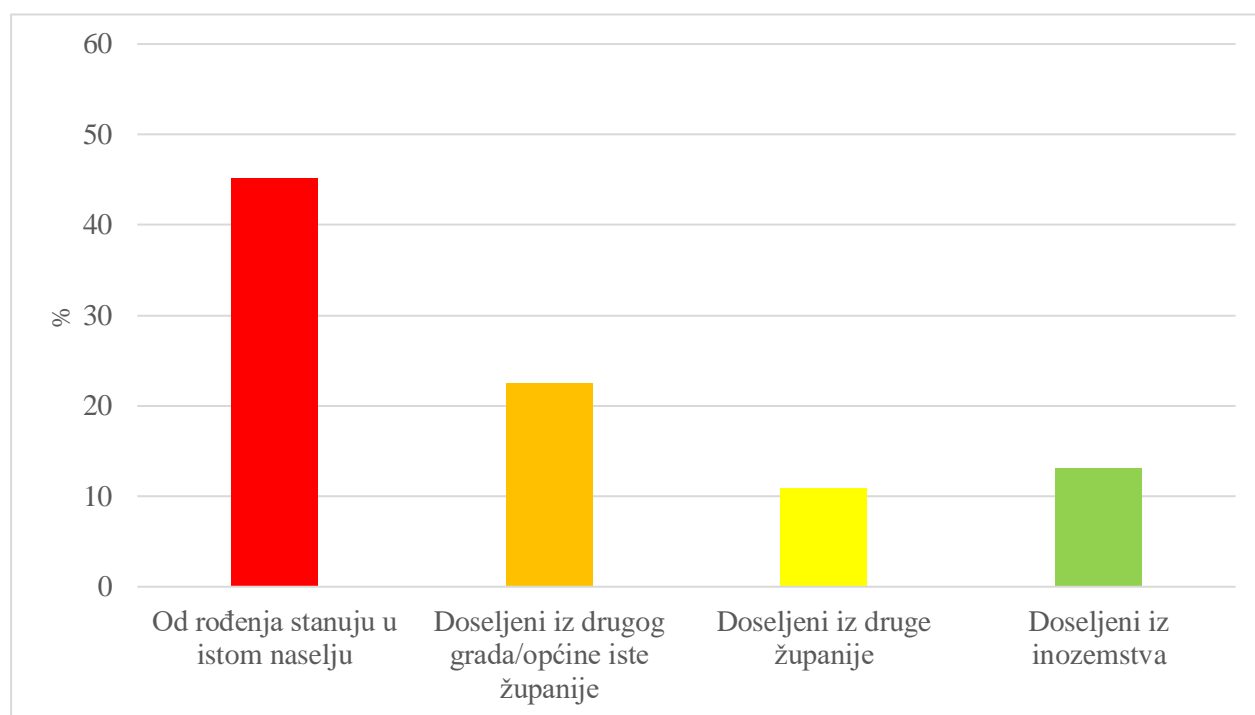
Na području upravnih gradova najveći postotak doseljenih, što unutarnjom, ali i vanjskom imigracijom bilježe gradovi Beli Manastir sa 64,1% stanovnika, Osijek s 55,5% stanovnika te Belišće s 54,1% stanovnika, dok gradovi Đakovo i Donji Miholjac imaju najmanji udio doseljenog stanovništva sa 46,0% stanovnika. Općine Darda i Vladislavci su u vrhu s 58,7% doseljenog stanovništva, dok Punitovci s 21,9% doseljenog stanovništva i Donja Motičina s 25,3% doseljenog stanovništva imaju najmanji udio (Sl. 5).

Slika 5. Udio doseljenog stanovništva u ukupnom broju stanovništva Osječko-baranjske županije 2001. godine

Izvor: izrađeno na temelju SRPJ-a; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr

Migracijska svojstva Osječko-baranjske županije nisu doživjela značajne promjene, što je vidljivo analizom podataka popisa stanovništva iz 2011. godine. Prema tom popisu 45,2% stanovnika od rođenja stanuje u istom naselju, dok je 54,9% stanovništva županije doselilo s područja Republike Hrvatske ili iz inozemstva. Najveći udio stanovništva koji su doseljeni s područja Republike Hrvatske čine osobe doseljene iz drugog grada ili općine iste županije od 22,5% stanovništva u ukupnom stanovništvu županije (Sl. 6), dok je 10,9 % stanovništva doselilo iz drugih županija. Od 13,1 % stanovnika koji su doseljeni iz inozemstva, najveći broj ih se doselilo iz Bosne i Hercegovine, zatim Njemačke te Srbije.

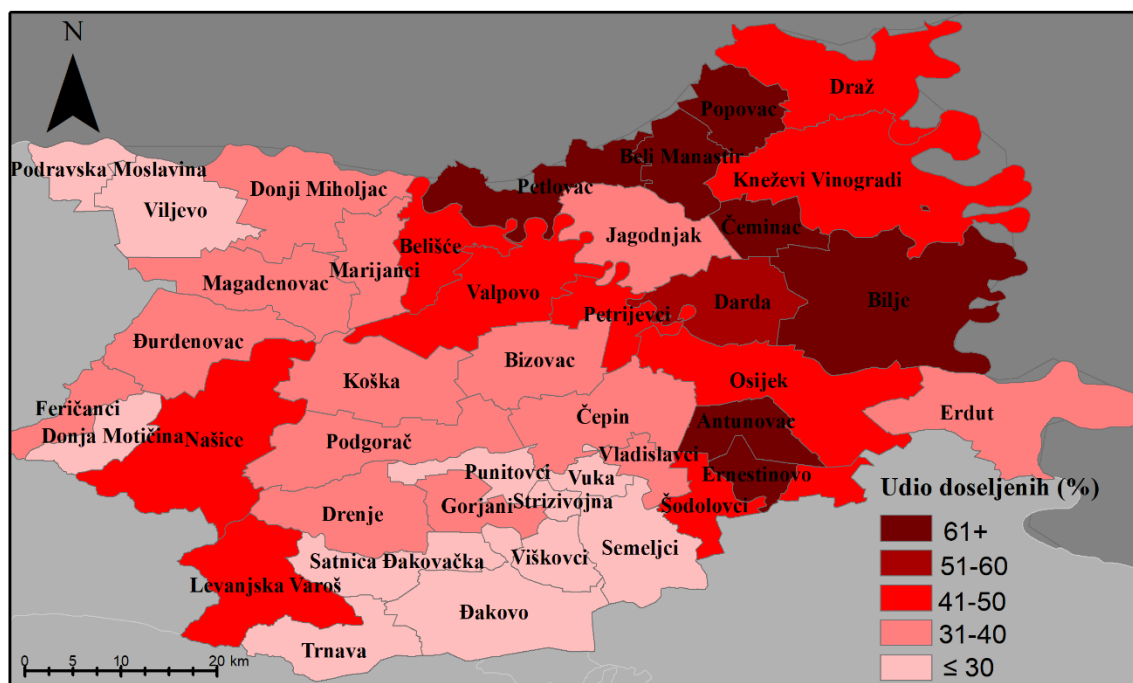
Slika 6. Migracijska obilježja stanovništva Osječko-baranjske županije 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2011/88

Prema popisu stanovništva iz 2011. godine Gradovi sa najvećim postotkom doseljenog stanovništva su Beli Manastir sa 75,6% i Osijek s 55,1%. Najmanji postotak doseljenog

stanovništva imaju gradovi Đakovo i Donji Miholjac s 46,2% doseljenog stanovništva gotovo identično kao i prethodni popis stanovništva.

U općinama Osječko-baranjske županije najveći udio doseljenog stanovništva imaju općine Ernestinovo s 89,1% te Čeminac s 86,1% doseljenog stanovništva. Najmanji udio doseljenog stanovništva imaju Općine Donja Motičina s 25,8% te Punitovci s 31,3% doseljenog stanovništva (Sl. 7).

Slika 7. Udio doseljenog stanovništva u ukupnom broju stanovništva Osječko-baranjske županije 2011. godine

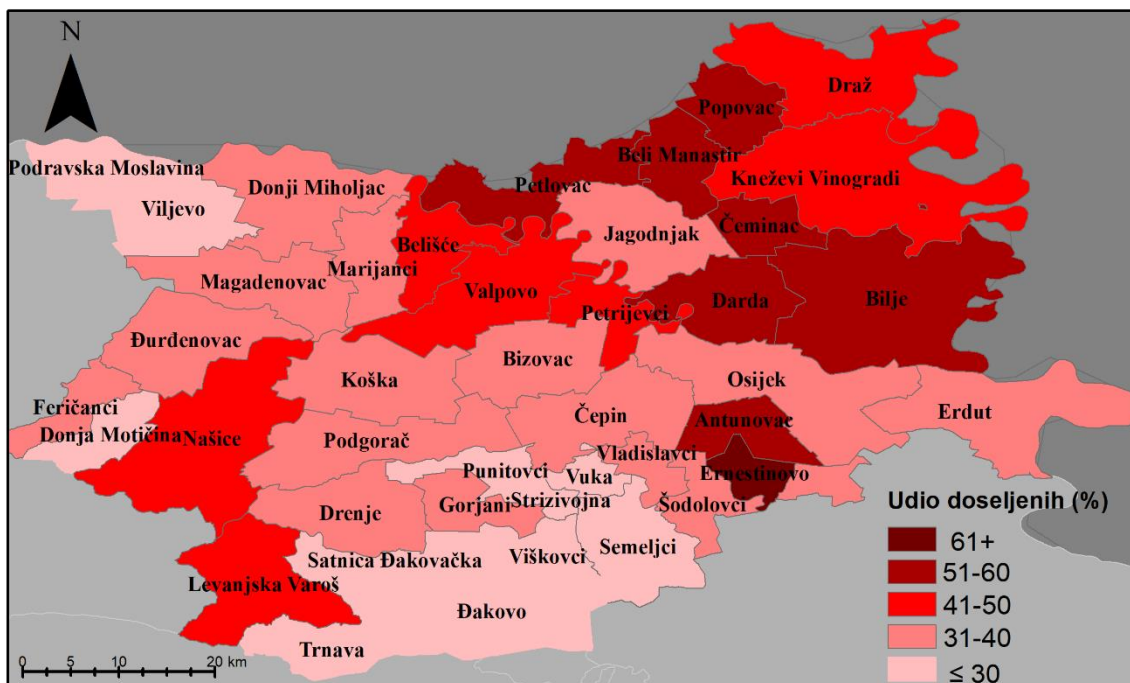
Izvor: izrađeno na temelju SRPJ-a; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr

Migracijska obilježja Osječko-baranjske županije nije značajno varirala, što se jasno uočava prilikom analize podataka iz trenutno najnovijeg popisa stanovništva iz 2021. godine. Prema navedenom popisu, 45,2% stanovnika živi u istom naselju od rođenja, dok je 53,8% doseljenika iz Republike Hrvatske ili inozemstva. Najveći udio doseljenika iz drugih dijelova iste županije iznosi

21,0% ukupnog stanovništva, dok je 10,3% doselilo iz drugih županija. Među doseljenicima iz inozemstva, većina dolazi iz Bosne i Hercegovine, zatim iz Njemačke i Srbije.

Prema rezultatima Popisa stanovništva, kućanstva i stanova 2021. godine, gradovi s najvećim postotkom doseljenog stanovništva su Beli Manastir s 71,6% i Našice s 55,5%. S druge strane, gradovi Đakovo i Donji Miholjac bilježe najmanji postotak doseljenog stanovništva, s 45,0% i 47,1%, što je gotovo identično kao u prethodnom popisu stanovništva.

U općinama Osječko-baranjske županije, općine Ernestinovo s 80,9% i Bilje s 73,9% doseljenog stanovništva imaju najviši udio. Nasuprot tome, općine Donja Motičina s 31,1% i Podravska Moslavina s 33,6% bilježe najmanji udio doseljenog stanovništva (Sl. 8).

Slika 8. Udio doseljenog stanovništva u ukupnom broju stanovništva Osječko-baranjske županije 2021. godine

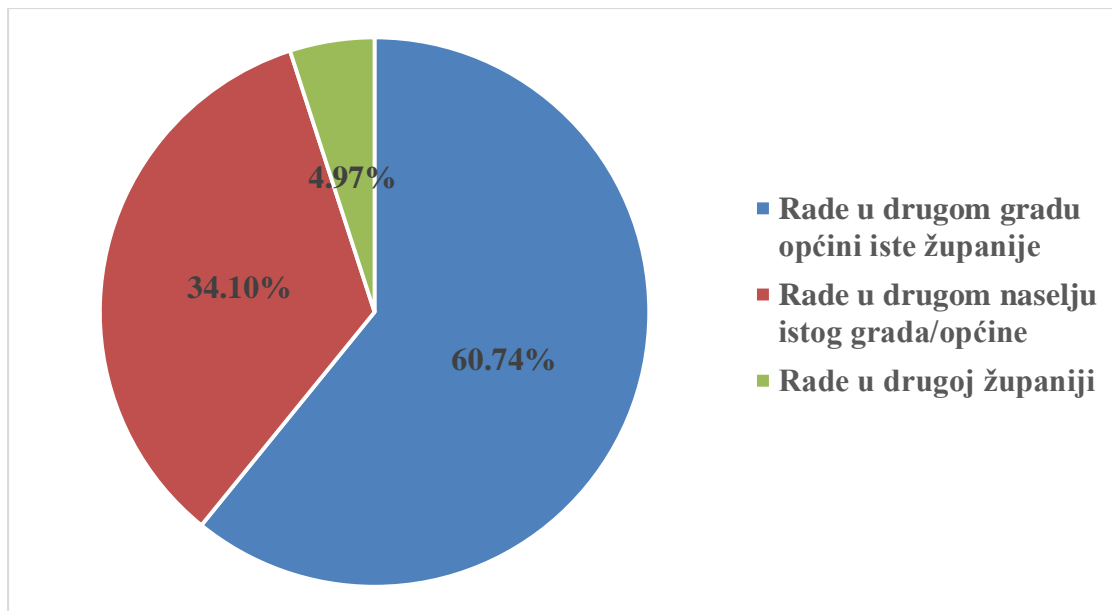
Izvor: izrađeno na temelju SRPJ-a; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021., Stanovništvo prema migracijskim obilježjima i gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr

4.6 Cirkulacija stanovništva

Cirkulacija razumijeva različite oblike pokretljivosti, uglavnom kratkotrajne, učestale ili ciklične, kojima je zajedničko obilježje izostanak bilo kakve namjere za stalnom ili dugotrajnom promjenom boravišta. Pritom odsutnost iz mjesta stanovanja može trajati od nekoliko sati ili dana do nekoliko mjeseci (Nejašmić, 2005). U hrvatskom jeziku ne postoji odgovarajući izraz za sudionika cirkulacije. Neki autori koriste izraz "komutiranje" za redovitu cirkulaciju, dok sudionike nazivaju "komutanti". Međutim, to nije potpuno zadovoljavajuće rješenje. Moglo bi se razmatrati i izraze poput "radnik/zaposlenik putnik" ili "učenik/student putnik" kako bi se obuhvatile te dvije glavne kategorije stanovništva koje čine većinu sudionika cirkulacije. Ipak, budući da definicija naziva mora biti jasna i dosljedna, prikladnije je koristiti izraz "cirkulant" za označavanje sudionika tog procesa (Nejašmić, 2005).

Cirkulacija stanovništva prema trajnosti i učestalosti može biti redovita, slučajna i sezonska. Redovita se dijeli na dnevnu, tjednu i povremenu, slučajna na jednokratnu i višekratnu, a sezonska na jednokratnu i višekratnu cirkulaciju. Također cirkulaciju stanovništva možemo podijeliti prema udaljenosti (teritorijalnom dometu), koja može biti unutarnja ili vanjska. Unutarnja se dijeli na područnu (lokalna), unutarregionalnu i međuregionalnu, a vanjska na međunarodnu (interkontinentalna i intrakontinentalna) (Nejašmić, 2005).

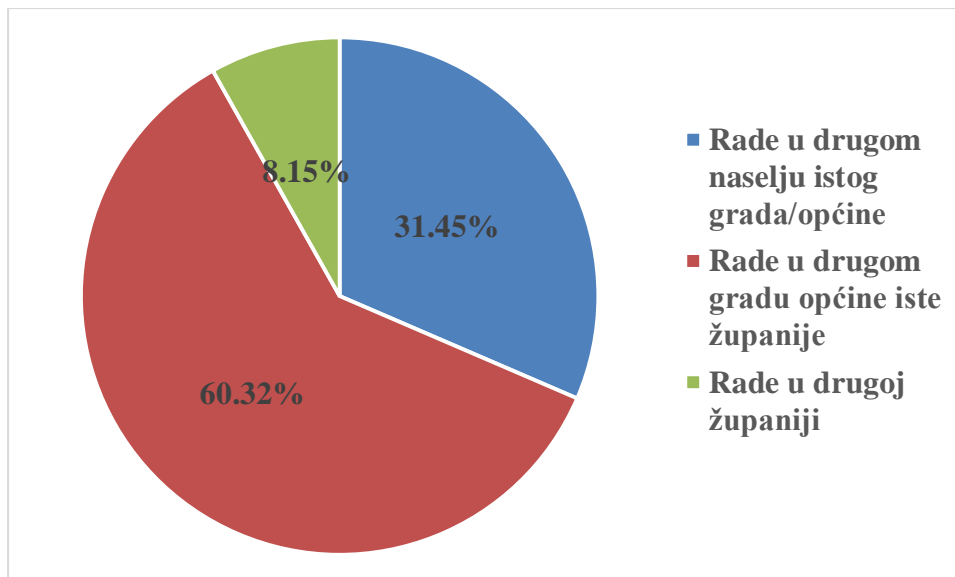
Prema popisu stanovništva 2001. godine na području Osječko-baranjske županije bilo je 50 796 dnevnih cirkulanata od čega je njih 33 227, odnosno 65,4% obavlja zanimanje izvan mjesta stanovanja. Najveći udio aktivnog stanovništva koje dnevno cirkulira u mjesto rada, njih 60,7% (Sl. 9) se odnosi na stanovništvo koje radi u drugom gradu/općini iste županije, dok 34,1% dnevnih cirkulanata rade u drugom naselju istog grada/općine. Broj stanovnika koji rade u drugoj županiji je gotovo zanemariv i iznosi 1 652 ili 4,9% svih zaposlenih cirkulanata. Osim stanovništva koje putuje na posao izvan mjesta prebivališta, pojam dnevnih cirkulanata uključuje i učenike te studente koji se školuju izvan svog mjesta boravka. Primjerice, 2001. godine u Osječko-baranjskoj županiji bilo je 14 699 učenika osnovnih i srednjih škola, što čini 28,9%, te 2 851 studenata, odnosno 5,6%.

Slika 9. Udio aktivnog stanovništva Osječko-baranjske županije koje dnevno cirkulira u mjesto rada 2001. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Dnevni i tjedni migranti, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr

Prema Popisu stanovništva 2011. godine na području Osječko-baranjske županije bilo je 55 739 dnevnih cirkulanata od čega je njih 39 984, odnosno 71,7% obavlja zanimanje izvan mjesta stanovanja. Najveći udio aktivnog stanovništva koje dnevno cirkulira u mjesto rada, njih 60,3% (Sl. 10.) se odnosi na stanovništvo koje rade u drugom gradu/općini iste županije, dok 31,4% dnevnih cirkulanata rade u drugom naselju istog grada/općine. Broj stanovnika koji rade u drugoj županiji je 3 259 ili 8,2% svih zaposlenih cirkulanata. U 2011. godini na području Osječko-baranjske županije zabilježeno je 12 759 učenika, što predstavlja 22,9% dnevnih cirkulanata, te 2 966 studenata, što čini 5,4% dnevnih cirkulanata, koji su se školovali izvan mjesta prebivališta.

Slika 10. Udio aktivnog stanovništva Osječko-baranjske županije koje dnevno cirkulira u mjesto rada 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Dnevni i tjedni migranti, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr

Usporede li se Popis iz 2001. i 2011. godine može se vidjeti da se povećao broj dnevnih cirkulanata za nešto manje od 5 000, a također se povećao postotak cirkulanata koji obavljaju zanimanje izvan mjesta stanovanja za 6,3 postotna boda. Udio aktivnog stanovništva koje dnevno cirkulira u mjesto rada, tj. stanovništvo koje rade u drugom gradu/općini iste županije, i stanovništvo koje rade u drugom naselju istog grada/općine ostao je gotovo isti. Udio učenika koji cirkuliraju se smanjio za 6,0 postotnih bodova.

Prema Popisu stanovništva 2001. godine upravni gradovi Belišće i Valpovo imaju najveći udio dnevnih cirkulanata u ukupnom stanovništvu dok gradovi Osijek i Đakovo imaju najmanji udio. Općine Antunovac, Čeminac, Donja Motičina i Čepin se ističu sa preko 28,2% dnevnih cirkulanata u ukupnom stanovništvu, dok su općine Erdut, Strizivojna, Draž i Jagodnjak na začelju sa najmanjim udjelom dnevnih cirkulanata u ukupnom stanovništvu.

Prema podacima iz 2011. godine upravni gradovi s najvećim udjelom dnevnih cirkulanata u ukupnom stanovništvu su Belišće i Valpovo kao i na prošlom popisu stanovništva, dok su gradovi

s najmanjim udjelom dnevnih cirkulanata u ukupnom stanovništvu i dalje Osijek i Đakovo. Od općina najveće udjele bilježe Antunovac, Bilje i Donja Motičina, a najmanje općine Drenje, Jagodnjak i Levanjska Varoš.

Nažalost, zbog nedostatka podataka o migracijskim obilježjima Osječko-baranjske županije za Popis stanovništva iz 2021. godine nije ih bilo moguće prikazati i analizirati.

4.7 Tipovi općeg kretanja stanovništva

Tipovi općeg kretanja stanovništva pružaju dublje razumijevanje dinamičkih karakteristika stanovništva. Oni naglašavaju međusobni odnos i utjecaj prirodne promjene i migracije tijekom određenog vremenskog razdoblja. Ovisno o tome je li migracijski saldo pozitivan ili negativan, prostor se klasificira kao emigracijski ili imigracijski. Raznolikost tipova općeg kretanja stanovništva određuje se prema intenzitetu emigracijskih ili imigracijskih obilježja i usklađena je s prirodnim prirastom, bilo da je pozitivan ili negativan. Također, ovi tipovi mogu pružiti uvid u potencijalne smjerove budućeg općeg kretanja stanovništva (Nejašmić, 2005). Podtipovi emigracije označavaju se s E1 do E4 te redom označavaju emigraciju, depopulaciju, izrazitu depopulaciju te izumiranje, dok se imigracijski podtipovi označavaju s I1 do I4 te redom označavaju porast imigracijom, obnovu imigracijom, slabu obnovu imigracijom, te vrlo slabu obnovu imigracijom (Nejašmić, 2005).

Tipizacija općeg kretanja stanovništva u određenom prostoru predstavlja ključni model za razumijevanje demografskih odnosa i procesa, odražavajući istovremeno atraktivnost ili neprivačnost analiziranog područja. Primjena tipizacije općeg kretanja stanovništva napravljena je za područje Osječko-baranjske županije na razini gradova i općina od 2011. do 2021. godine. Tijekom promatranog razdoblja područje svih gradova i općina karakterizira trend izumiranja, koja imaju obilježja negativne prirodne promjene, utvrđeno kretanje je negativno te stopa prirodne promjene je manja od stope popisom utvrđenog smanjenja. Takva situacija se ponajprije događa radi „otvaranja“ granica ulaskom Hrvatske u Europsku uniju te time dolazi do masovnih emigracija u nadi za bolji život, urbanizacije, deruralizacije i deagrariacije.

Tablica 6. Prirodno kretanje, migracijski saldo i tipovi općeg kretanja stanovništva po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2011.-2021. godine.

Gradovi/općine	Međupopisna promjena	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Tipovi općeg kretanja
Beli Manastir	-2.095	-722	-1373	E4
Belišće	-1.941	-786	-1155	E4
Donji Miholjac	-1.460	-593	-867	E4
Đakovo	-4.168	-1.806	-2362	E4
Našice	-1.933	-824	-1109	E4
Osijek	-11.735	-8.363	-3372	E4
Valpovo	-1.779	-847	-932	E4
Antunovac	-292	-204	-88	E4
Bilje	-870	-233	-637	E4
Bizovac	-774	-405	-369	E4
Čeminac	-425	-152	-273	E4
Čepin	-1.934	-778	-1156	E4
Darda	-1.481	-545	-936	E4
Donja Motičina	-318	-76	-242	E4
Draž	-818	-354	-464	E4
Drenje	-574	-198	-376	E4
Đurđenovac	-1.418	-579	-839	E4
Erdut	-1.872	-783	-1089	E4
Ernestinovo	-241	18	-259	E4
Feričanci	-409	-153	-256	E4
Gorjani	-345	-180	-165	E4
Jagodnjak	-523	-259	-264	E4
Kneževi Vinogradi	-1.257	-549	-708	E4
Koška	-811	-302	-509	E4
Levanjska Varoš	-427	-302	-125	E4
Magadenovac	-357	-191	-166	E4
Marijanci	-454	-194	-260	E4
Petlovac	-531	-125	-406	E4
Petrijevci	-385	-287	-98	E4
Podgorač	-422	-153	-269	E4
Podravska Moslavina	-248	-42	-206	E4

Gradovi/općine	Međupopisna promjena	Prirodna promjena	Migracijska bilanca	Tipovi općeg kretanja
Popovac	-638	-115	-523	E4
Punitovci	-241	-80	-161	E4
Satnica Đakovačka	-348	-120	-228	E4
Semeljci	-804	-234	-570	E4
Strizivojna	-498	-108	-390	E4
Šodolovci	-436	-188	-248	E4
Trnava	-349	-114	-235	E4
Viljevo	-439	-222	-217	E4
Viškovci	-410	-161	-249	E4
Vladislavci	-330	-60	-270	E4
Vuka	-216	-25	-191	E4

Izvor: Vitalna statistika., DZS, podaci.dzs.hr; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021., Stanovništvo prema starosti i spolu, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

5. Biološki sastav stanovništva Osječko-baranjske županije

Biološki sastav stanovništva jest sastav prema spolu i dobi, jer je, u biti izravno uvjetovan prirodnim kretanjem stanovništva. Iz sastava prema spolu i dobi proizlaze ključni kontingenti stanovništva kako za biološku reprodukciju tako i za formiranje radne snage (Nejašmić, 2005). Izraz „biološki sastav“ koristi se još kao i izraz „demografski sastav“ zbog njegove ključne važnosti u odnosu na druge komponente stanovništva. Sastavi stanovništva prema različitim gospodarskim, društvenim ili drugim obilježjima se istovremeno analiziraju kao i prema spolu i dobi.

5.1 Sastav stanovništva prema spolu

Sastav prema spolu odražava numerički odnos između muškog i ženskog stanovništva. Analiza ovog sastava relativno je jednostavna s obzirom na njegova dva alternativna oblika. Sastav stanovništva prema spolu varira od zemlje do zemlje, te u pravilu unutar iste zemlje ili regije (npr. županije). Ove razlike obično su povezane s društveno-gospodarskim, kulturnim i općenito kulturološkim karakteristikama pojedinih zemalja ili regija. Značajna odstupanja u sastavu prema spolu često su rezultat izvanrednih društvenih događanja, kao što su ratovi, te selektivnih migracija temeljenih na spolu (Nejašmić, 2005). Promatrajući rodnost, uočeno je da se rađa više muške djece nego ženske s razlikom koja iznosi prosječno 5-6%. Ovaj opći biološki fenomen sugerira očekivanje viška muškog stanovništva u svim dobnim skupinama. Međutim, tijekom ljudskog života, pojavljuje se niz faktora i okolnosti koji mijenjaju tu početnu neravnotežu prema spolu, kao što su veća smrtnost muške dojenčadi. Osnovni pokazatelji sastava prema spolu uključuju koeficijent maskuliniteta, koji predstavlja broj muškaraca na sto ili tisuću ženskih stanovnika, te koeficijent feminiteta, koji prikazuje broj žena na sto ili tisuću muških stanovnika. Postoje i drugi pokazatelji sastava stanovništva prema spolu, poput postotnih udjela muškog ili ženskog stanovništva u ukupnom broju stanovnika ili prema specifičnim kategorijama poput dobi, zanimanja ili obrazovanja (Nejašmić, 2005).

Tablica 7. Koeficijent maskuliniteta po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2001., 2011. i 2021. godine

Grad/općina	Koeficijent maskuliniteta		
	2001.	2011.	2021.
GRADOVI	93,27	93,39	92,86
Beli Manastir	87,70	87,98	88,04
Belišće	96,79	95,43	94,23
Donji Miholjac	94,93	95,73	97,52
Đakovo	96,50	96,12	94,26
Našice	94,76	94,04	94,75
Osijek	87,53	87,29	87,55
Valpovo	94,71	97,12	93,67
OPĆINE	95,70	97,71	98,58
Antunovac	94,27	94,79	97,62

Grad/općina	Koeficijent maskuliniteta		
	2001.	2011.	2021.
Bilje	95,57	98,73	99,67
Bizovac	95,25	94,86	98,25
Čeminac	99,44	96,95	100,65
Čepin	95,97	94,52	93,07
Darda	93,16	94,32	94,45
Donja Motičina	90,11	94,12	98,51
Draž	88,43	93,50	96,87
Drenje	97,11	97,95	103,44
Đurđenovac	100,20	102,52	100,90
Erdut	88,05	93,64	92,77
Ernestinovo	93,31	89,36	89,31
Feričanci	97,71	99,44	92,95
Gorjani	98,48	98,38	96,22
Jagodnjak	90,90	90,67	94,81
Kneževi Vinogradi	90,87	94,27	95,40
Koška	97,89	98,40	99,31
Levanjska Varoš	94,17	99,67	97,68
Magadenovac	96,75	98,56	103,22
Marijanci	102,61	106,08	106,46
Petlovac	93,17	100,75	102,16
Petrijevci	94,42	98,75	97,07
Podgorač	93,24	96,52	99,76
Podravska Moslavina	99,59	98,68	97,52
Popovac	97,16	95,31	90,77
Punitovci	107,40	106,06	99,49
Satnica Đakovačka	102,36	103,94	105,92
Semeljci	96,12	101,76	104,60
Strizovojna	98,49	101,36	101,49
Šodolovci	86,72	89,13	96,29
Trnava	94,47	100,75	104,08
Viljevo	95,43	98,56	101,24
Viškovci	99,23	100,00	98,94
Vladislavci	95,58	100,43	104,75
Vuka	96,11	97,04	94,85

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Opći koeficijent maskuliniteta gradova Osječko-baranjske županije 2001. godine iznosio je 93,3 te se gotovo nije mijenjao u svim sljedećim popisima stanovništva. Općine su 2001. godine imale opći koeficijent maskuliniteta 95,7 te se blago povećavao kroz sljedeća dva popisa, tako da je 2021. godine iznosio 98,6. Gradovi s najvećim koeficijentom maskuliniteta u zadnjem popisu stanovništva su Donji Miholjac i Našice, a gradovi s najmanjim koeficijentom maskuliniteta su Beli Manastir i Osijek. Općine s najvećim koeficijentom u zadnjem (2021.) Popisu stanovništva su Marijanci, Satnica Đakovačka i Vladislavci (Tab. 7). Iz analize Tablice 8. vidljivo je da gradovi i općine u Osječko-baranjskoj županiji pokazuju manjak muškaraca, no takva situacija je u skladu s očekivanim trendom u razvijenim društvima. Prema Nejašmiću (2005.), u razvijenim dijelovima svijeta poput Amerike i Europe, primjećuje se manjak muškaraca. S druge strane, Azija i Kina, koji su uglavnom nedovoljno razvijeni kontinenti, pokazuju sličnu neuravnoteženost, ali s viškom muškaraca.

5.2 Sastav stanovništva prema dobi

Sastav stanovništva prema dobi izraz je zajedničkoga dugoročnog djelovanja mnoštva čimbenika. Određuju ga tendencije i razina rodnosti, smrtnosti i migracije te vanjski „nenormalni“ čimbenici (kriza, rat, revolucija, prirodne katastrofe). Djelovanje je tih čimbenika isprepletено, katkad komplementarno, a nekad i suprotnog učinaka (Nejašmić, 2005). Postoji uzročno-posljedična veza između sastavnica prirodnog kretanja i sastava stanovništva prema dobi. Na dugoročnoj razini, rodnost i smrtnost oblikuju strukturu prema dobi koja, također dugoročno, značajno utječe na razinu rodnosti i smrtnosti. U normalnim uvjetima razvoja stanovništva, rodnost ima ključnu ulogu u oblikovanju promjena u dobnom sastavu, dok je utjecaj smrtnosti znatno manji. Stoga se stopa rodnosti može koristiti kao približan pokazatelj dobnoг sastava, a visoka rodnost obično rezultira mladim dobnim strukturama (Nejašmić, 2005). Proces starenja ukupnog stanovništva predstavlja dugotrajan trend koji se u Hrvatskoj primjećuje već od početka 1960-ih godina. Međutim, u međupopisnom razdoblju od 1961. do 1971. godine, osim povećanja udjela starijih osoba u ukupnom stanovništvu, prvi put se evidentira i smanjenje udjela djece i mladih (0-14 godina), što je značajan pokazatelj demografskog starenja. Tijekom sljedećih popisnih razdoblja, starenje je postalo sve izraženije kao neizostavan dio procesa demografske tranzicije, posebno u kasnijim fazama tog procesa i u posttranzicijskom razdoblju. U devedesetim godinama 20. stoljeća, agresija

na Hrvatsku i rat na njezinom teritoriju, uz druge nepovoljne demografske čimbenike, dodatno su ubrzali proces demografskog starenja (Nejašmić, Toskić, 2013).

Usporedbom podataka sa zadnja tri popisa stanovništva jasno pokazuje da stanovništvo Osječko-baranjske županije karakterizira brzo starenje i visoka razina ostarjelosti. Indeks promjene od 2001. do 2021. godine nedvosmisleno pokazuje opadanje broja mladih osoba (0-14), s izrazito značajnim smanjenjem najmlađih dobnih skupina. Istovremeno, bilježi se povećanje broja starih osoba, posebice u najstarijim dobnim skupinama. Indeks promjene je upravo najveći u najstarijim dobnim skupinama odnosno od 50-95 i više godina. Prema podacima Popisa iz 2021. godine, udio mladih u dobi od 0 do 14 godina iznosio je 13,7% (dok je 2001. godine iznosio 17,8 %). S druge strane, udio radno sposobnog stanovništva (15-64) za 2021. godinu iznosio je 64,3 %, dok je 2001. godine bilo 63,8 % radno sposobnog stanovništva. Udio starijih osoba u dobi od 65 i više godina za 2021. godinu iznosio je 21,9%, dok je udio starijih osoba u istoj dobi za 2001. godinu iznosio je 14,9%. (Tab 8). Posebno zanimljivi su podaci o promjeni udjela pojedinih funkcionalnih dobnih skupina u ukupnom stanovništvu jer sugeriraju daljnji trend starenja ukupnog stanovništva, kao i intenzitet promjene u pojedinim dobnim skupinama (poznat kao parcijalno starenje).

Tablica 8. Sastav stanovništva prema dobi 2001., 2011. i 2021. godine

Dobne skupine	Godina			Indeks promjene 2021./2001.
	2001.	2011.	2021.	
	%	%	%	
0 – 4	5,53	4,75	4,31	77,88
5 – 9	5,88	4,80	4,55	77,42
10 – 14	6,36	5,79	4,87	76,57
15 – 19	6,94	6,13	5,00	72,05
20 – 24	6,75	6,53	5,70	84,44
25 – 29	6,33	6,83	5,63	89,02
30 – 34	6,75	6,53	5,67	84,08
35 – 39	7,55	6,22	6,40	84,74
40 – 44	7,73	6,75	6,45	83,43
45 – 49	7,53	7,67	6,35	84,29
50 – 54	6,40	7,83	6,95	108,57

Dobne skupine	Godina			Indeks promjene 2021./2001.
	2001.	2011.	2021.	
	%	%	%	
55 – 59	5,22	7,32	7,95	152,42
60 – 64	5,83	5,94	8,18	140,35
65 – 69	5,73	4,7	7,57	132,18
70 – 74	4,60	4,82	5,68	123,46
75 – 79	2,85	3,97	3,78	132,51
80 – 84	1,10	2,33	2,96	268,99
85 – 89	0,49	0,87	1,51	309,61
90 – 94	0,15	0,17	0,42	280,81
95 i više	0,02	0,03	0,06	321,21
Ukupno	100	100	100	–

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Indeks starosti izražava brojčani omjer starijih osoba u dobi od 65 i više godina u odnosu na mlade u dobi od 0 do 14 godina. Kritična vrijednost indeksa starosti, koja označava početak demografske starosti, izračunata s dobnim skupinama 65+ i 0-14, iznosi 40,0 (to jest 40 starih na 100 mladih). (Nejašmić, 2005). Kada vrijednost indeksa starenja premaši 100, to ukazuje na situaciju u kojoj je u populaciji postotak i broj starijih osoba premašio postotak i broj mlađih osoba. Ovaj nebalansiran odnos u dobnoj strukturi nosi sa sobom niz nepovoljnih posljedica, kako za reproduktivne kapacitete, tako i za radno aktivnu populaciju (Pokos, Turk, Živić, 2005).

Tablica 9. Indeks starosti po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2001., 2011. i 2021. godine

Gradovi/Općine	Indeks starosti		
	2001.	2011.	2021.
Beli Manastir	95,12	135,93	161,10
Belišće	71,12	96,28	213,30
Donji Miholjac	74,70	111,50	158,00
Đakovo	63,68	82,44	168,30
Našice	61,29	81,29	145,70
Osijek	92,63	120,08	137,60
Valpovo	73,24	99,45	164,70
Antunovac	71,88	80,00	162,70
Bilje	82,61	93,44	108,00
Bizovac	87,01	119,07	158,60
Čeminac	90,92	115,86	184,70
Čepin	64,63	96,37	181,50
Darda	77,21	92,04	157,40
Donja Motičina	53,52	67,61	158,60
Draž	168,81	199,08	129,10
Drenje	98,83	96,89	305,30
Đurđenovac	82,10	102,05	136,20
Erdut	115,83	146,86	184,20
Ernestinovo	100,12	110,23	247,20
Feričanci	92,01	104,94	160,00
Gorjani	89,89	109,47	171,00
Jagodnjak	113,28	116,93	189,50
Kneževi Vinogradi	114,44	132,74	151,10
Koška	87,75	93,24	209,70
Levanjska Varoš	137,33	121,01	131,40
Magadenovac	112,86	127,23	170,10
Marijanci	82,23	96,36	172,90
Petlovac	101,70	119,60	139,80
Petrijevci	93,39	129,24	164,20
Podgorač	112,27	101,99	192,90
Podravska Moslavina	75,34	86,86	121,50
Popovac	103,83	124,53	166,50
Punitovci	78,09	83,22	245,20

Gradovi/Općine	Indeks starosti		
	2001.	2011.	2021.
Satnica Đakovačka	58,44	74,63	125,50
Semeljci	71,88	76,24	118,50
Strizovojna	54,95	62,82	114,40
Šodolovci	152,20	197,31	100,80
Trnava	86,95	89,83	218,30
Viljevo	109,70	111,99	125,90
Viškovci	78,33	71,76	162,80
Vladislavci	95,74	105,23	139,50
Vuka	63,71	76,68	153,70

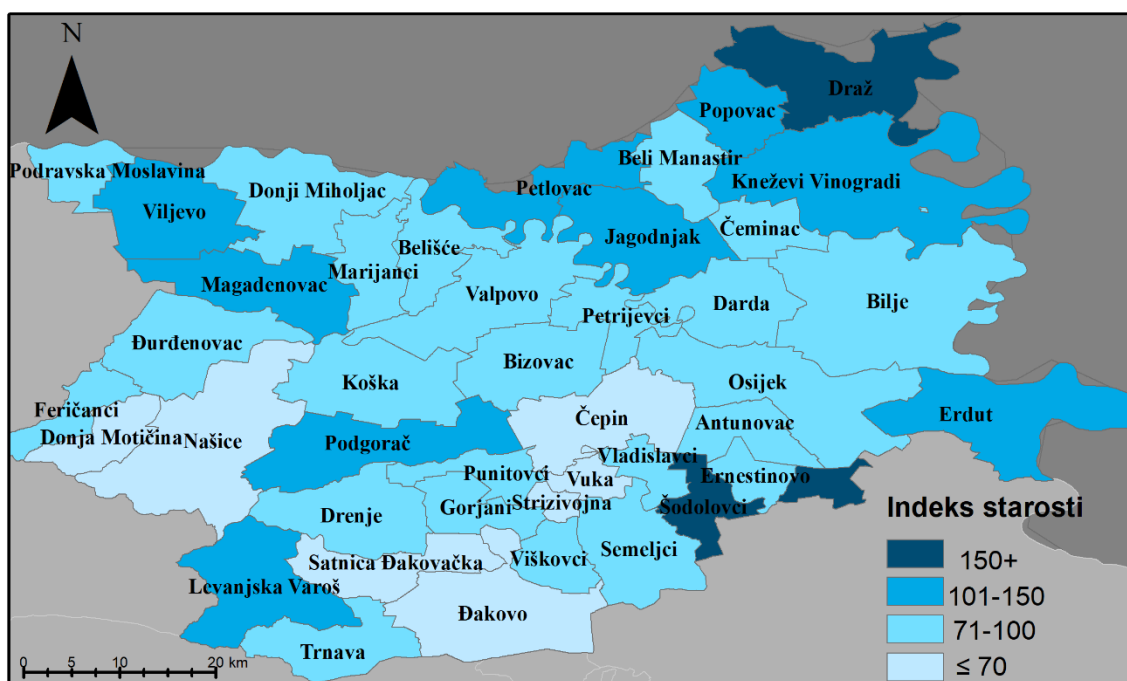
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Na razini promatrane županije, indeks starosti 2001. godine iznosio je 90,3, dok je 2011. godine iznosio 106,2, a 2021. godine 164,5 (Tab. 9). Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine Osječko-baranjska županija imala je nešto niži indeks starosti u usporedbi s državnom razinom. Međutim, primjećuje se značajan porast indeksa starosti kako na razini cijele države, tako i unutar promatrane županije, što ukazuje na sve veći trend starenja stanovništva.

Indeks starosti upravnih gradova prema Popisu stanovništva 2001. godine u prosjeku iznosio je 76,0, (Tab 9.) što znači da je na području gradova Osječko-baranjske županije 2001. godine u prosjeku bilo 76 starih osoba na 100 mladih. Ovaj rezultat gotovo je dvostruko veći od granične vrijednosti, koja iznosi 40 starih na 100 mladih stanovnika. Tijekom istraživanog razdoblja niti jedan grad na istraživanom području nije imao indeks starosti niži od te granične vrijednosti. Gradovi poput Našica, Đakova i Belišća imali su niže indekse starosti, dok su Osijek, Beli Manastir i Donji Miholjac bilježili nešto više indekse starosti.

Što se tiče općina, indeks starosti 2001. godine prosječno je iznosio 93,1, (Tab. 9) što znači da je bilo 93 starije osobe na 100 mlađih. Najviši indeks starosti zabilježen je u općini Draž, čiji je indeks bio 168,8, što je četiri puta više od granične vrijednosti. Ovo ukazuje na izrazitu depopulaciju,

starenje stanovništva i mogući nestanak populacije na tom području. Pored Draža, visok indeks starosti imale su i općine Šodolovci i Levajska Varoš. Uz ove općine, još deset njih imalo je indeks starosti veći od 100. Općina Donja Motičina imala je najniži indeks starosti na razini općina, čiji je indeks bio 53,5 (Sl. 11). Usporedbom indeksa starosti upravnih gradova i općina primjetno je da su općine uglavnom imale više indekse starosti, što znači veći broj starijeg stanovništva u odnosu na mlado. Ovo je rezultat migracije zrelog stanovništva iz ruralnih područja u veće gradove te osnivanja obitelji u gradovima, što rezultira povećanjem mladog stanovništva u gradovima i zadržavanjem većinom starijeg stanovništva u ruralnim područjima Osječko-baranjske županije.

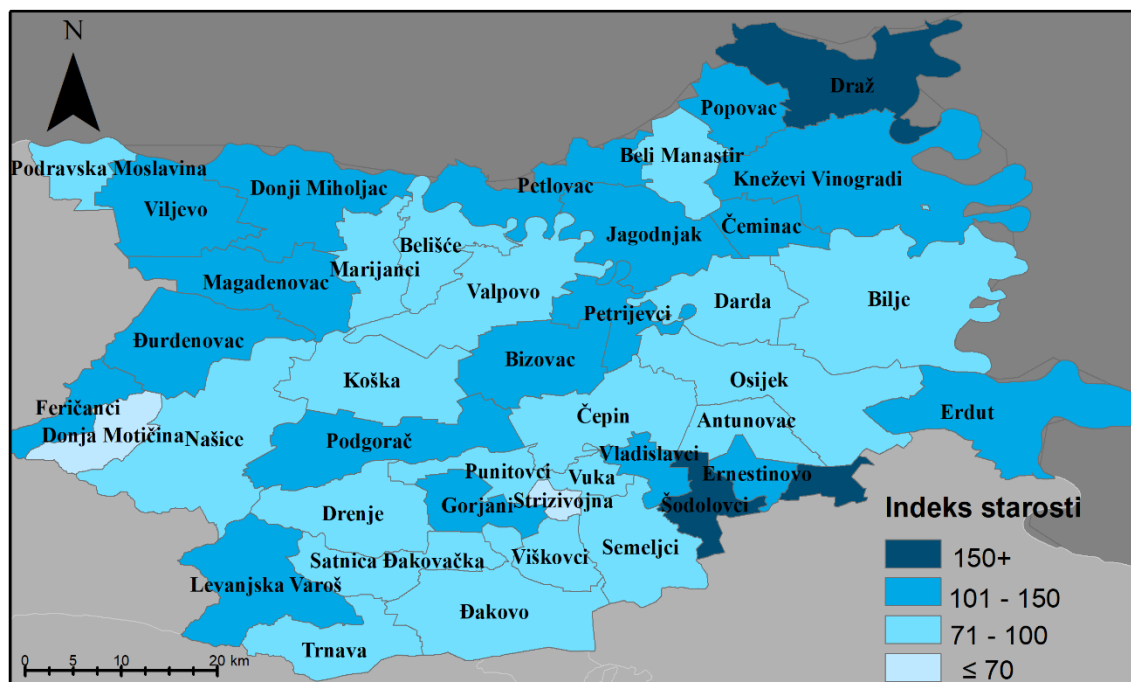

Slika 11. Indeks starosti po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2001. godine

Izvor: izrađeno na temelju SRPJ-a; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema spolu i dobi po naseljima, DZS, dzs.gov.hr

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine, indeks starosti upravnih gradova je porastao, dosegnuvši vrijednost od 103,9 (Tab. 9), što znači da na 100 mladog dolazi prosječno 104 starog stanovništva. Ova promjena odražava kontinuirano starenje stanovništva. Na primjer, grad Beli Manastir je 2001. godine imao indeks starosti od 95,1, dok je 2011. godine porastao na 135,9 (Tab. 9). Slično tome, i ostali gradovi bilježe značajan porast indeksa starosti. Našice bilježe najniži indeks starosti, dok su gradovi Osijek i Donji Miholjac imali indekse starosti veće gotovo od tri puta granične vrijednosti. Indeksi starosti gradova poput Đakova, Valpova i Belišća nisu prelazili 100.

Godine 2011., većina općina bilježila je značajan porast indeksa starosti u odnosu na 2001. godinu. Posebno se ističe Općina Šodolovci, čiji je indeks starosti porastao na 197,3 (Tab. 9), što je gotovo pet puta više od granične vrijednosti te je ujedno i najveće povećanje. Najveći indeks starenja ima općina Draž, sa 199,1 (Tab. 9) što je povećanje za 30 u odnosu na prošli Popis stanovnika. Osim toga, sedamnaest od preostalih trideset i tri općine imalo je indeks starosti veći od 100, što ukazuje na nastavak procesa sve značajnijeg starenja unutar Osječko-baranjske županije. Najniži indeks starosti i dalje su imale općine Strizivojna (62,8) i Donja Motičina (67,6), kao i 2001. godine (Sl. 12).

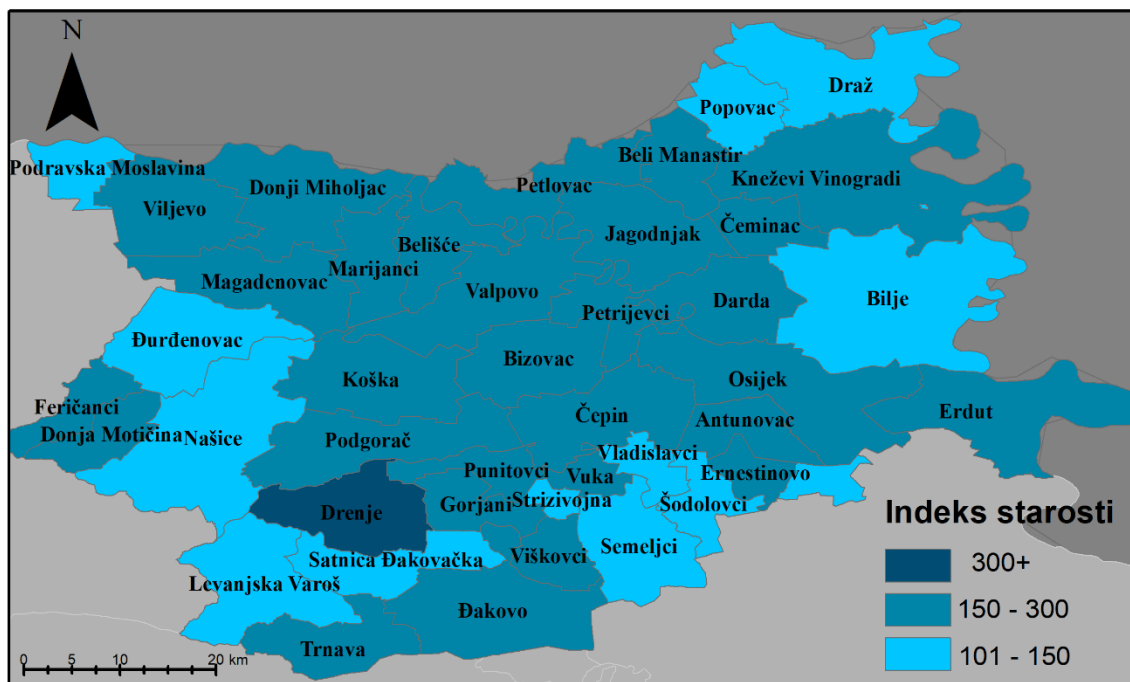

Slika 12. Indeks starosti po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2011. godine

Izvor: izrađeno na temelju SRPJ-a; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i dobi po naseljima, DZS, dzs.gov.hr

Prema najaktualnijem Popisu stanovništva iz 2021. godine, indeks starosti upravnih gradova je opet porastao, dosegnuvši vrijednost od 164,5 (Tab. 9), što znači da na 100 mladih dolazi prosječno 165 starih stanovnika. Grad Belišće je rekorder s najvećim indeksom starosti od 213,3, dok je 2011. godine imao 96,3. Također grad Đakovo bilježi povećanje s 82,4 iz 2011. godine na 168,3 prema najnovijem popisu, što je povećanje veće od 100%. Svi gradovi imaju veće indekse od 100, a najmanje imaju gradovi Osijek (138,0) i Našice (145,7). Beli Manastir je 2001. godine imao indeks starosti od 95,1, dok je 2011. godine porastao na 135,9 (Tab. 9). Slično tome, i ostali gradovi bilježe značajan porast indeksa starosti. Ovako stanje je posljedica migracije radnog sposobnog i reproduktivnog zrelog stanovništva zbog „otvaranja“ granica ulaskom Republike Hrvatske u Europsku uniju te migracijom stanovništva u druge razvijene krajeve Hrvatske, što rezultira zadržavanjem većinom starijeg stanovništva koji nisu skloni migracijama.

Godine 2021., također sve općine su imale veće indekse od 100, posebno se ističu općine Drenje s indeksom od 305,3 te Punitovci s indeksom od 245,2. Najveći porast indeksa su također imale općine Drenje i Punitovci. Najniži indeks starosti imale su općine Strizivojna (114,4) i Šodolovci (100,8), te Bilje (108,0). Općine Draž i Šodolovci (Sl. 13) su bilježile smanjenje indeksa starenja, no to ne znači da se situacija poboljšala, već je rezultat povećane smrtnosti starog stanovništva.

Slika 13. Indeks starosti po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2021. godine

Izvor: izrađeno na temelju SRPJ-a; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo prema spolu i dobi po naseljima, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Jedan od važnih analitičkih pokazatelja koji se koristi za procjenu dobne strukture stanovništva i stupnja demografskog starenja je i koeficijent dobne ovisnosti. Ovaj koeficijent pruža uvid u teret stanovništva u radnoj dobi s obzirom na mlade i stare naraštaje. Postoje različiti koeficijenti dobne ovisnosti, uključujući ukupni koeficijent dobne ovisnosti te koeficijente dobne ovisnosti mladih i starih. Ovi koeficijenti su korisni pokazatelji koji pomažu u procjeni opterećenja radno aktivnog stanovništva s obzirom na neaktivne dobne skupine stanovništva.

Koeficijent ukupne dobne ovisnosti izračunava se usporedbom postradne dobne skupine stanovništva s radnom skupinom, pružajući uvid u stupanj opterećenja radno sposobnog stanovništva (u dobi od 15 do 64 godine) s mladima (0-14 godina) i starijim osobama (65 i više godina). S druge strane, koeficijent dobne ovisnosti mladih pokazuje teret radno sposobnog

stanovništva povezan s djecom u predradnoj dobi, dok koeficijent dobne ovisnosti starih ukazuje na teret radno aktivnog stanovništva uzrokovan starijim osobama u postradnoj dobi (Živić, 2003).

Tablica 10. Koeficijent ukupne dobne ovisnosti, dobne ovisnosti mladih i dobne ovisnosti starih po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2001., 2011. i 2021. godine

Gradovi/ općine	Koeficijent dobne ovisnosti 2001.			Koeficijent dobne ovisnosti 2011.			Koeficijent dobne ovisnosti 2021.		
	KD	K d,m	K d,s	KD	K d,m	K d,s	KD	K d,m	K d,s
Beli Manastir	46,56	23,43	23,13	49,44	21,32	28,13	67,12	21,45	45,67
Belišće	47,69	27,54	20,15	45,87	22,96	22,91	56,07	22,98	33,08
Donji Miholjac	49,31	27,01	22,30	43,15	20,15	23,00	58,26	21,58	36,68
Đakovo	53,06	32,11	20,96	47,97	25,27	22,70	54,65	23,53	31,12
Našice	48,80	29,53	19,27	43,25	23,65	19,59	51,05	20,73	30,32
Osijek	44,91	23,30	21,62	46,17	20,73	25,43	56,61	22,22	34,38
Valpovo	47,58	27,45	20,12	46,72	23,11	23,61	59,12	23,56	35,56
Antunovac	45,98	27,15	18,83	48,24	26,74	21,50	44,28	20,63	23,65
Bilje	46,13	25,23	20,91	46,70	24,34	22,36	52,66	19,95	32,71
Bizovac	50,29	26,62	23,66	48,31	21,72	26,59	57,21	20,71	36,50
Čeminac	47,29	24,45	22,85	46,85	22,06	24,79	57,11	21,00	36,11
Čepin	44,63	27,59	17,04	44,70	22,32	22,38	54,57	22,28	32,29
Darda	48,64	27,30	21,34	46,39	24,35	22,04	54,79	20,63	34,16
Donja Motičina	56,85	37,85	19,01	44,66	25,13	19,53	40,87	16,65	24,21
Draž	59,05	20,38	38,67	53,98	18,14	35,84	74,70	22,32	52,39
Drenje	58,71	29,41	29,30	61,58	30,16	31,42	49,38	19,62	29,76
Đurđanova c	51,64	27,52	24,12	46,17	22,63	23,54	54,34	17,09	37,25
Erdut	48,50	21,81	26,69	48,00	19,18	28,82	68,54	24,04	44,50
Ernestinovo	52,19	26,47	25,72	54,05	25,19	28,85	60,29	22,27	38,02
Feričanci	52,56	26,81	25,74	45,77	21,11	24,66	57,28	20,12	37,15
Gorjani	58,48	29,50	28,98	49,81	22,98	26,84	57,69	23,03	34,66
Jagodnjak	47,41	21,73	25,68	54,43	25,42	29,01	57,18	20,29	36,89
Kneževi Vinogradi	54,16	24,76	29,40	51,53	21,54	29,98	63,55	22,44	41,11
Koška	57,70	29,96	27,74	54,08	26,75	27,33	46,75	16,25	30,50
Levanjska Varoš	79,83	33,66	46,16	57,52	24,67	32,85	53,90	21,79	32,11
Magadenovac	65,00	30,43	34,56	56,76	23,48	33,28	61,56	22,56	39,00
Marijanci	55,55	30,61	24,94	51,45	24,24	27,20	50,54	22,91	27,64
Petlovac	51,71	24,45	27,27	52,80	23,95	28,84	57,30	20,04	37,26

Gradovi/ općine	Koeficijent dobne ovisnosti 2001.			Koeficijent dobne ovisnosti 2011.			Koeficijent dobne ovisnosti 2021.		
	KD	K d,m	K d,s	KD	K d,m	K d,s	KD	K d,m	K d,s
Petrijevci	49,95	25,95	24,00	50,58	21,93	28,65	67,99	27,40	40,59
Podgorač	62,13	27,64	34,49	53,85	26,84	27,01	51,70	20,10	31,61
Podravska Moslavina	67,94	39,58	28,36	53,32	25,89	27,42	52,90	18,38	34,52
Popovac	52,35	24,98	27,37	50,36	21,50	28,86	72,32	23,54	48,79
Punitovci	49,92	28,44	21,47	53,32	28,49	24,83	52,27	23,27	29,00
Satnica Đakovačka	55,69	34,50	21,19	47,84	26,04	21,80	50,36	25,59	24,77
Semeljci	65,24	38,27	26,97	56,79	30,45	26,35	52,54	24,57	27,97
Strizovojna	61,91	41,02	20,89	52,11	31,20	20,90	46,32	20,86	25,46
Šodolovci	59,85	21,42	38,43	53,20	17,42	35,77	67,44	24,50	42,93
Trnava	65,36	35,51	29,85	55,19	25,90	29,29	50,42	20,09	30,32
Viljevo	66,27	31,44	34,84	55,15	24,34	30,80	51,26	18,68	32,58
Viškovci	54,08	30,67	23,41	57,65	32,84	24,81	51,48	23,06	28,42
Vladislavci	53,58	27,69	25,89	47,96	23,11	24,84	56,90	21,59	35,31
Vuka	49,77	30,82	18,95	50,19	27,78	22,40	50,38	21,28	29,10

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr; Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo prema spolu i dobi, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Prema podacima Popisa stanovništva 2001., najveće opterećenje aktivnog stanovništva u gradovima zabilježeno je u Đakovu, Donjem Miholjcu i Našicama, dok je najmanje opterećenje bilo u Osijeku. Godine 2011., najveće opterećenje bilo je u Belom Manastiru te ponovo u Đakovu, dok je najmanje opterećenje zabilježeno u Našicama i Donjem Miholjcu. Prema najnovijem popisu iz 2021. godine najveće opterećenje bilježe gradovi Beli Manastir i Valpovo, a najmanje Našice (Tab. 10).

Đakovo je imalo najviši koeficijent dobne ovisnosti mladih 2001. i 2011. godine, dok je Osijek imao najniži 2001. godine, a Donji Miholjac 2011. godine. Prema najnovijem Popisu iz 2021. godine Našice imaju najviši koeficijent dobne ovisnosti mladih, dok Donji Miholjac najniži (Tab. 10). Što se tiče koeficijenta dobne ovisnosti starih u Osječko-baranjskoj županiji, najviši koeficijent, 2001. i 2011. godine imao je grad Beli Manastir, dok je grad Našice zabilježio najniži

koeficijent 2001. i 2011. godine. Što se tiče najnovijeg Popisa stanovništva situacija je ista, Beli Manastir ima najviši koeficijent dobne ovisnosti starih, dok Našice najmanji (Tab. 10).

Na razini općina u Županiji, najviši koeficijent ukupne dobne ovisnosti, 2001. godine imala je općina Levanjska Varoš, dok je 2011. godine imala općina Drenje. Najmanji koeficijent ukupne dobne ovisnosti za 2001. godinu imala je Općina Čepin, dok je 2011. i 2021. godine najmanji koeficijent imala Općina Donja Motičina. Najveći koeficijent za 2021. godine imala je Općina Draž. Strizivojna je 2001. godina imala najviši koeficijent dobne ovisnosti mladih, dok je 2011. godine to mjesto „preuzela“ Općina Viškovci. Najmanji koeficijent dobne ovisnosti mladih 2001. godine bilježi Draž, a 2011. Šodolovci (Tab. 10).

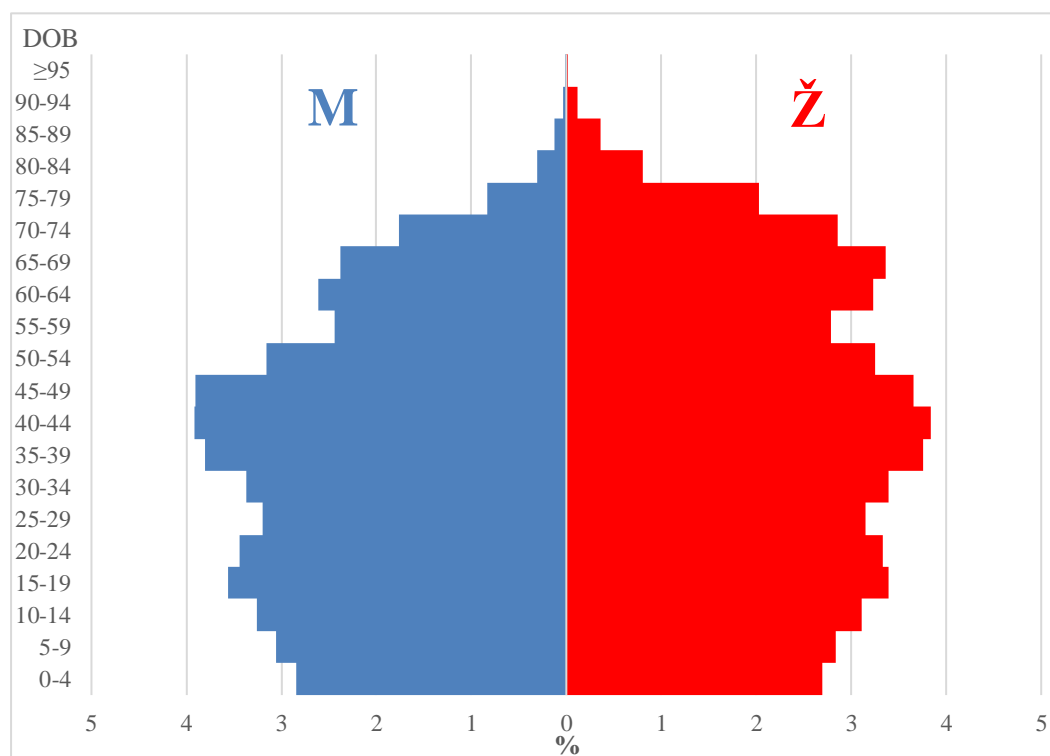
Prema najnovijem popisu stanovništva najveći koeficijent dobne ovisnosti mladih ima Općina Petrijevci, a najmanji Koška (Tab. 10). Levanjska Varoš je 2001. godina imala najviši koeficijent dobne ovisnosti starih, a općina Draž 2011. i 2021. godine. Najmanji koeficijent dobne ovisnosti mladih 2001. godine bilježi Čepin, a 2011. Donja Motičina. Prema najnovijem Popisu iz 2021. godine najmanji koeficijent dobne ovisnosti starih ima općina Antunovac (Tab. 10).

Osim indeksa starosti i koeficijenta dobne ovisnosti, često koristimo i dobno-spolnu strukturu ili dobno-spolnu „piramidu“. Dobno-spolna struktura stanovništva je analiza koja proučava raspodjelu populacije prema dobi i spolu unutar određenog područja. Ova analiza omogućuje dublje razumijevanje demografskih karakteristika i dinamike populacije. Dobno-spolna struktura pruža uvid u omjer muškaraca i žena u različitim dobnim skupinama te njihovu distribuciju u populaciji. Ovaj koncept omogućuje identifikaciju trendova kao što su starenje populacije, neravnoteža spolova, ili promjene u demografskim uzorcima poput nataliteta i mortaliteta. Analiza dobno-spolne strukture omogućuje donošenje informiranih odluka u planiranju javnih politika, posebno u područjima kao što su obrazovanje, zdravstvo, socijalna skrb i mirovinski sustav. Na primjer, prema dobno-spolnoj strukturi, može se predvidjeti potreba za određenim vrstama zdravstvenih usluga ili prilagoditi politike zapošljavanja kako bi se odgovorilo na promjenjive demografske uvjete (Živić, 2003).

Usporedbom strukture stanovništva prema dobi i spolu između 2001., 2011. i 2021. godine primjećuje se opadanje broja mladih osoba, kako muškaraca tako i žena, uz istovremeno povećanje udjela zrelog stanovništva. Najizraženija dobna skupina za Popis iz 2001. godine je od 40-44 do

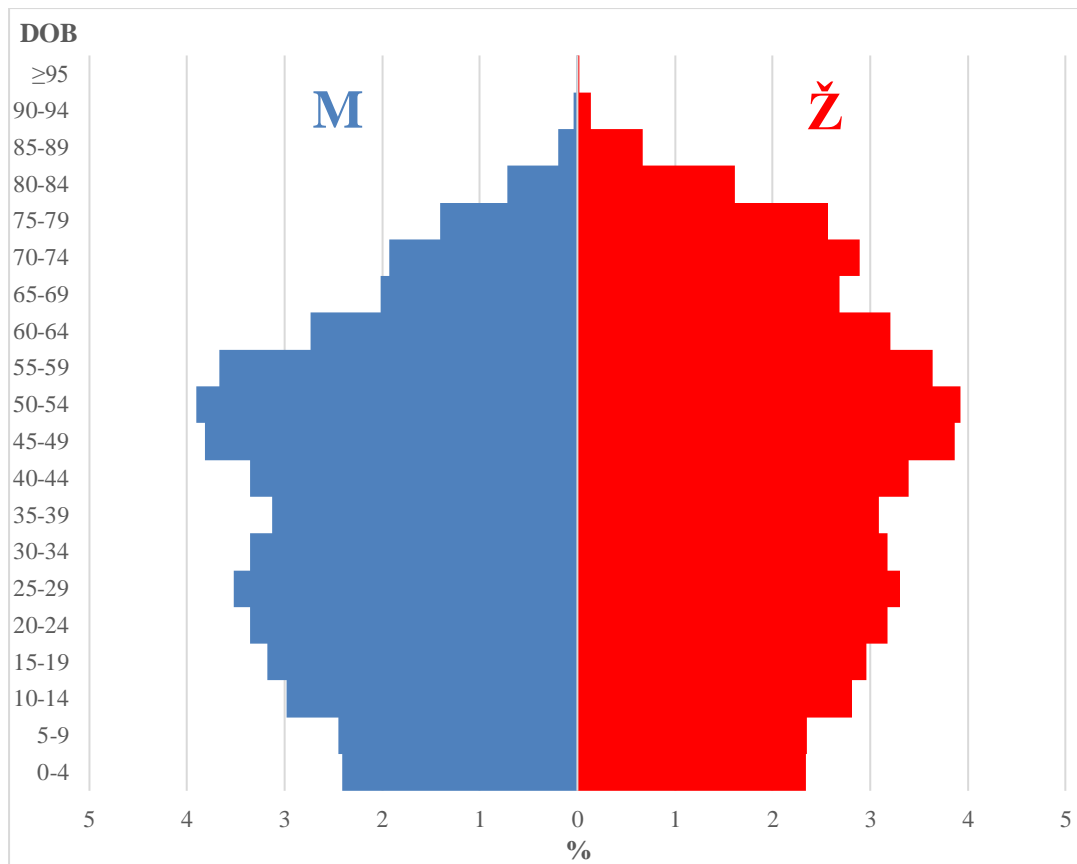
45-49 godina (Sl. 14), dok u sljedećem popisu stanovništva za 2011. godinu dolazi do smanjenja mladog stanovništva (0-4, 5-9) (Sl. 15), te porasta zrelog stanovništva, pogotovo u dobnim skupinama od 50-54 godine. Prema najnovijem popisu stanovništva iz 2021. godine dolazi do dodatnog smanjenja mladog stanovništva, porasta zrelog i starog stanovništva, gdje je najistaknutija dobn skupina od 55-59 i 60-64 godina (Sl. 16).

Iako Osječko-baranjska županija bilježi više ženskog stanovništva, udio muškaraca je bio veći među mladim i zrelim dobnim skupinama kako 2001., tako 2011., i 2021. godine, što je rezultat diferencijalnog nataliteta. S druge strane, udio ženskog stanovništva raste u starijim dobnim skupinama, posebno u dobnim skupinama od 60 godina i više, što je posljedica diferencijalnog mortaliteta.

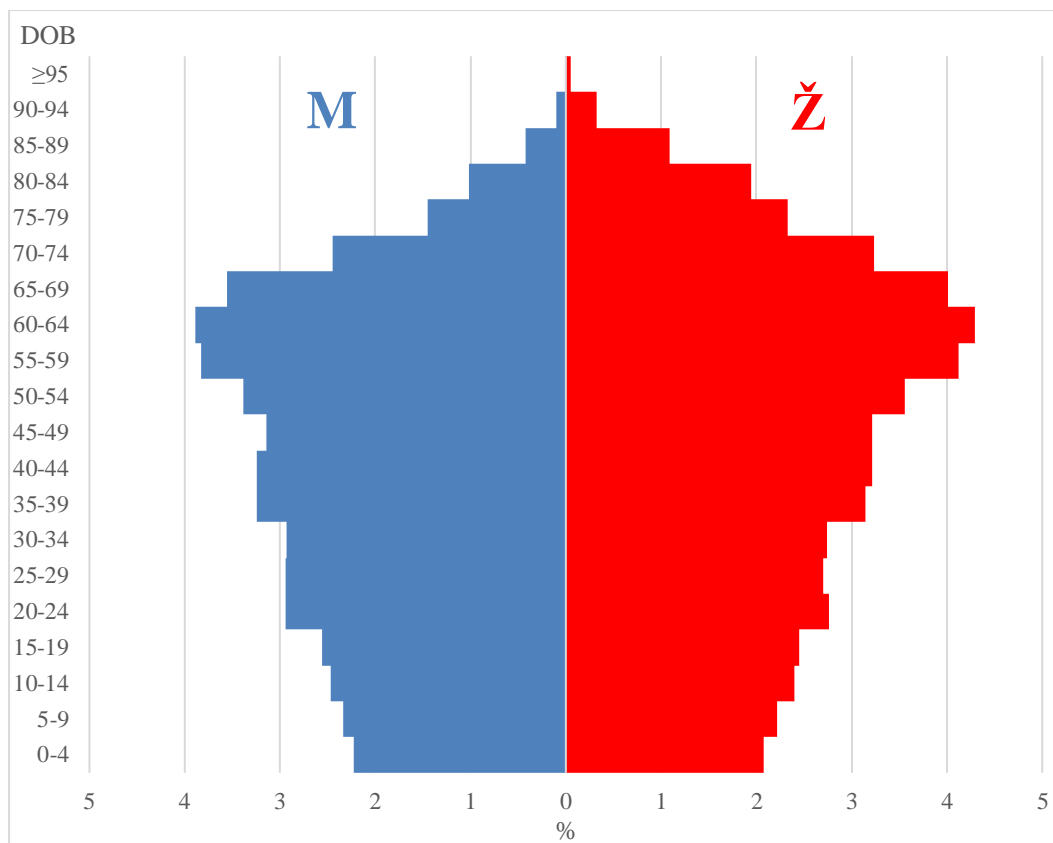
Slika 14. Dobno-spolna struktura stanovništva Osječko-baranjske županije 2001. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr

Slika 15. Dobno-spolna struktura stanovništva Osječko-baranjske županije 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr

Slika 16. Dobno-spolna struktura stanovništva Osječko-baranjske županije 2021. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo prema spolu i starosti, po naseljima, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

6. Društveno–gospodarski sastav stanovništva Osječko-baranjske županije

Društveno-gospodarski sastav stanovništva odnosi se na strukturu stanovništva prema njihovim društvenim i ekonomskim karakteristikama. To uključuje podatke o zaposlenosti, obrazovanju, prihodima, zanimanjima, posjedovanju imovine, urbanizaciji, i drugim sličnim faktorima. Ovaj sastav pruža uvid u raznolikost i raspodjelu različitih socijalnih i ekonomskih grupa unutar populacije te je ključan za razumijevanje društvenih dinamika i potreba zajednice. Analizom društveno-gospodarskog sastava, mogu se identificirati socijalne nejednakosti, pružiti smjernice za razvoj politika zapošljavanja, obrazovanja i socijalne skrbi te donošenje odluka u planiranju razvoja zajednice (Wertheimer-Baletić, 1999).

6.1 Gospodarski sastav stanovništva

Gospodarski sastav stanovništva u užem smislu obuhvaća strukturu stanovništva prema zaposlenosti, vrsti posla i zanimanju, dok se u širem smislu proširuje na uključivanje položaja u zanimanju, vlasničkih odnosa, izvora prihoda u kućanstvu, veličine imovine i drugih aspekata. Analiza gospodarskog sastava često počinje s aktivnim stanovništvom, koje čini radnu snagu. To je zato što se ekonomska struktura formira kroz aktivno stanovništvo, budući da neaktivni pojedinci često ovise o ekonomskim aktivnostima i prihodima članova njihovih obitelji ili kućanstava (Nejašmić, 2005).

Ne postoji jedinstvena i općeprihvaćena definicija aktivnog stanovništva. Ipak, prevladava kriterij aktivnog sudjelovanja u procesu rada, tj. bavljenja nekim zanimanjem. Prema kriteriju sudjelovanja u procesu rada, odnosno koncepciji radne snage, u civilno gospodarski aktivno i gospodarski neaktivno stanovništvo ulaze dvije kategorije (Nejašmić, 2005): Kategorija 1: gospodarski aktivno stanovništvo, koje čine, 1. sve zaposlene osobe, osobe koje rade puno radno vrijeme, pola radnog vremena ili više, te manje od polovice prosječnog radnog vremena, 2. osobe koje obavljaju neko zanimanje, ali nisu u radnom odnosu, 3. nezaposlene osobe. Kategorija 2: gospodarski neaktivno stanovništvo, koje čine osobe koje, 1. imaju samostalan izvor prihoda (mirovna, stipendisti, rentijeri), 2. gospodarski ovisne osobe (uzdržavane), kao što su djeca do 15 godine, kućanice, osobe nesposobne za rad i bolesne osobe (Wertheimer-Baletić, 1982).

6.1.1 Sastav stanovništva prema gospodarskoj aktivnosti

Opća stopa aktivnosti ukupnog stanovništva predstavlja udio aktivnog stanovništva u radno sposobnoj populaciji. To je važan pokazatelj koji ukazuje na ekonomsku aktivnost društva i sposobnost radno sposobnog stanovništva da sudjeluje u radnom procesu. Visoka stopa aktivnosti obično ukazuje na ekonomski razvijene regije gdje je veći udio radno sposobnog stanovništva uključen u radne aktivnosti, dok niska stopa aktivnosti može ukazivati na probleme kao što su nezaposlenost ili demografske promjene. Opća stopa aktivnosti pod snažnim je utjecajem strukture stanovništva prema dobi. To znači da je stopa aktivnosti obično veća u populaciji s manjim udjelom mladih (0-14 godina) i obrnuto. Treba imati na umu da viša opća stopa aktivnosti ne znači nužno veći stupanj razvijenosti neke zemlje u odnosu na zemlje s nižom stopom aktivnosti. Naime, to

može biti rezultat dominacije poljoprivrede u ekonomskoj strukturi, što često ukazuje na nižu razinu razvijenosti (Nejašmić, 2005). Dakle, pouzdaniji pokazatelj ekonomske razvijenosti odražava se kroz stopu aktivnosti radnog kontingenta iz kojeg se radna snaga oblikuje. Opća stopa aktivnosti radnog kontingenta tako je 2021. godine na razini županije iznosila 66,5 %, što je 7,6 postotna boda više nego 2011. odnosno 1,1 postotna boda više nego 2001. godine. Na razini upravnih gradova opća stopa aktivnosti radnog kontingenta 2021. godine iznosila je 68,5%, dok je 2011. stopa bila 61,2% odnosno 65,8% 2001. godine. Na razini općina opća stopa aktivnosti radnog kontingenta iznosila je 62,6% za 2021. godinu, što je 7,4 postotna boda više nego 2011. godine odnosno 2,2 postotna boda manje nego 2001 godine. Najvišu stopu aktivnosti radnog kontingenta za 2021. godinu u Gradovima ostvaruju Osijek i Beli Manastir, dok najnižu imaju Đakovo i Belišće. Kod općina, najvišu stopu bilježe Bilje i Jagodnjak, dok najnižu imaju Levanjska Varoš i Drenje (Tab. 11). U 2021. godini, aktivno stanovništvo čini 49,2 % ukupnog stanovništva Osječko-baranjske županije, dok je udio neaktivnog stanovništva 50,8 %. Ovaj rezultat se smatra nepovoljnim u usporedbi s prosječnim udjelom neaktivnog stanovništva u Hrvatskoj koji iznosi 48,2%.

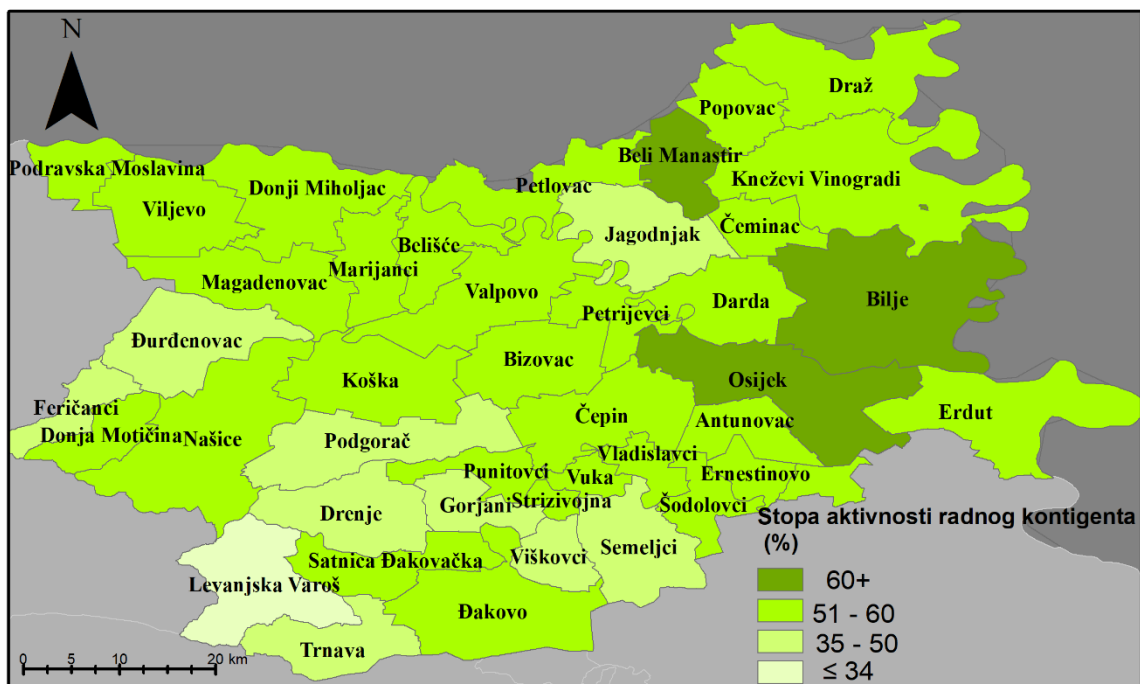
Tablica 11. Aktivno i neaktivno stanovništvo, te opća stopa aktivnosti radnog kontingenta po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2021. godine

Grad / općina	Ukupno	Aktivno stanovništvo				Neaktivno stanovništvo		Opća stopa aktivnosti radnog kontingenta
		Ukupno aktivni		Zaposleni	Nezaposleni	Ukupno	%	
		svega	%					
GRADOVI	145701	74413	51,07	68320	6093	71288	48,93	68,53
Beli Manastir	6979	3271	46,87	2864	407	3701	53,03	68,27
Belišće	7651	3694	48,28	3302	392	3950	51,63	64,25
Donji Miholjac	6875	3305	48,07	3043	262	3569	51,91	65,71
Đakovo	20245	9928	49,04	9026	902	10271	50,73	64,30
Našice	12105	6049	49,97	5407	642	6047	49,95	65,12
Osijek	83440	44065	52,81	40924	3141	39278	47,07	70,97

Grad / općina	Ukupno	Aktivno stanovništvo				Neaktivno stanovništvo		Opća stopa aktivnosti radnog kontingenta
		Ukupno aktivni		Zaposleni	Nezaposleni	Ukupno	%	
		svega	%					
Valpovo	8406	4101	48,79	3754	347	4296	51,11	66,13
OPĆINE	76909	35846	46,61	32255	3591	41063	53,39	62,57
Antunovac	2865	1454	50,75	1336	118	1409	49,18	62,75
Bilje	4130	2091	50,63	1961	130	2037	49,32	67,19
Bizovac	3257	1543	47,37	1394	149	1714	52,63	64,67
Čeminac	2156	973	45,13	894	79	1183	54,87	61,43
Čepin	8341	4164	49,92	3864	300	4175	50,05	66,04
Darda	4654	2323	49,91	2030	293	2326	49,98	66,96
Donja Motičina	1144	595	52,01	517	78	549	47,99	64,60
Draž	1757	715	40,69	659	56	1040	59,19	62,01
Drenje	1814	774	42,67	709	65	1039	57,28	55,36
Đurđenovac	4665	1981	42,47	1786	195	2681	57,47	58,28
Erdut	4861	2086	42,91	1848	238	2765	56,88	62,01
Ernestinovo	1659	791	47,68	717	74	868	52,32	65,81
Feričanci	1484	666	44,88	607	59	815	54,92	61,55
Gorjani	1084	449	41,42	431	18	635	58,58	55,78
Jagodnjak	1284	632	49,22	479	153	651	50,70	67,38
Kneževi Vinogradi	2935	1322	45,04	1211	111	1611	54,89	63,56
Koška	2704	1212	44,82	1102	110	1492	55,18	58,49
Levanjska Varoš	683	267	39,09	225	42	416	60,91	51,64
Magadenovac	1365	611	44,76	564	47	754	55,24	62,22
Marijanci	1658	799	48,19	757	42	859	51,81	61,51
Petlovac	1606	754	46,95	626	128	851	52,99	64,44
Petrijevci	2175	1022	46,99	938	84	1150	52,87	66,06
Podgorač	2032	920	45,28	771	149	1111	54,68	59,59
Podravska Moslavina	830	380	45,78	335	45	448	53,98	61,59
Popovac	1287	540	41,96	441	99	745	57,89	62,43
Punitovci	1321	642	48,60	576	66	678	51,32	62,70
Satnica Đakovačka	1496	713	47,66	624	89	781	52,21	59,47
Semeljci	2965	1359	45,83	1207	152	1604	54,10	58,65
Strizovojna	1695	839	49,50	761	78	854	50,38	62,10

Grad / općina	Ukupno	Aktivno stanovništvo				Neaktivno stanovništvo		Opća stopa aktivnosti radnog kontingenta
		Ukupno aktivni		Zaposleni	Nezaposleni	Ukupno	%	
		svega	%					
Šodolovci	1062	473	44,54	412	61	588	55,37	63,66
Trnava	1053	484	45,96	447	37	569	54,04	59,90
Viljevo	1412	667	47,24	569	98	741	52,48	62,63
Viškovi	1306	592	45,33	526	66	710	54,36	58,21
Vladislavci	1326	608	45,85	552	56	716	54,00	62,04
Vuka	843	405	48,04	379	26	438	51,96	62,02

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo staro 15 i više godina prema ekonomskoj aktivnosti, starosti i spolu po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Slika 17. Stopa iskorištenosti radnog kontingenta po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2012. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo staro 15 i više godina prema ekonomskoj aktivnosti, starosti i spolu po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

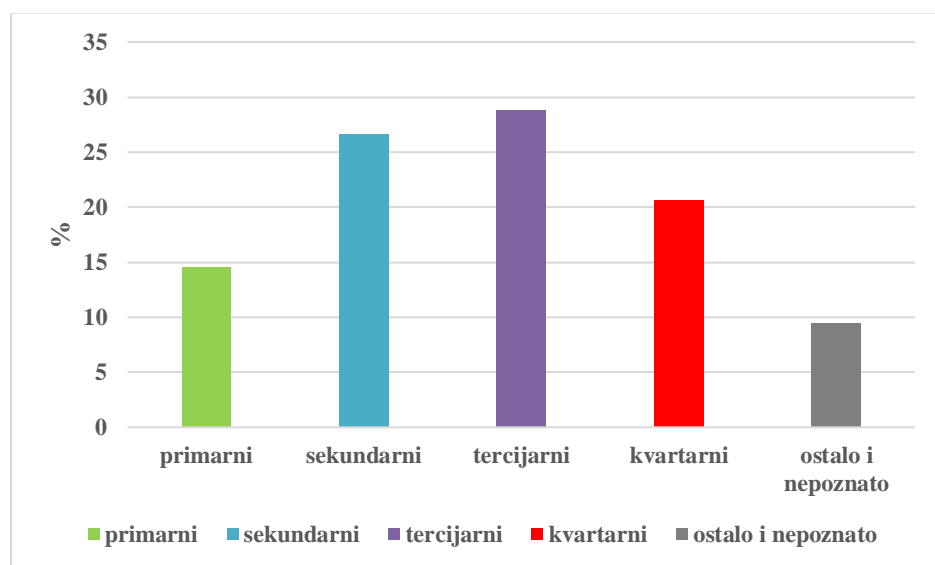
Na razini Županije 2021. godine prosječno je 49,5% aktivnog stanovništva, od sedam gradova samo Osijek i Našice imaju veći prosjek od županijskog, dok pet od trideset pet općina ima više aktivnog stanovništva od prosjeka županije. Gradovi Osječko-baranjske županije imaju 51,1% aktivnog stanovništva, dok općine 4,5 postotna boda manje. Primjerice, najmanji udio aktivnog stanovništva ima Općina Levanjska Varoš, te on iznosi 39,1%. Takav odnos aktivnog i neaktivnog stanovništva i razlike između gradova i općina ponajviše proizlazi iz demografskog praznjenja, ali i sve većeg udjela starih dobnih skupina u udaljenijim općinama županije, odnosno nedostatka potencijalne radne snage i postojeće radne snage. Na razini upravnih gradova i općina njih samo četiri je imalo više aktivnih od neaktivnih stanovnika, od toga jedan od sedam gradova, te tri općine (Sl. 17). Samo grad Osijek ima više zaposlenih od neaktivnih stanovnika.

6.1.2 Sastav stanovništva prema zaposlenosti po sektorima djelatnosti

Gospodarski sastav prema djelatnosti odnosi se na distribuciju radne snage prema različitim sektorima u kojima aktivno stanovništvo radi i zarađuje za život. Djelatnost se definira kao karakteristika ekonomske aktivnosti poslovnog subjekta u kojem osoba radi ili je radila, a temelji se na proizvodima ili uslugama koje se proizvode. Ove djelatnosti se obično svrstavaju u tri (ponekad četiri) osnovne skupine. Prva skupina obuhvaća primarni sektor koji uključuje poljoprivredu, ribarstvo i šumarstvo. Druga skupina obuhvaća sekundarni sektor koji uključuje rudarstvo, industriju, građevinarstvo, vodoprivredu i proizvodno obrtništvo. Treća skupina je tercijarni sektor koji uključuje uslužne djelatnosti poput prometa, ugostiteljstva, trgovine, financija itd. Četvrta skupina, kad je prisutna, čini kvartarni sektor koji uključuje upravu, obrazovanje, zdravstvo, znanost, kulturu i slično (Nejašmić, 2005).

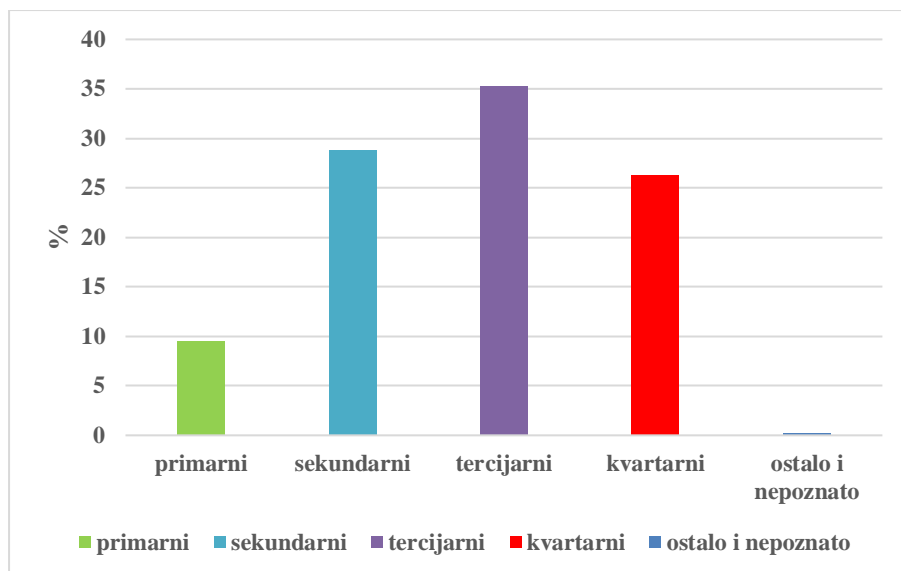
Osječko-baranjska županija 2001. godine (Sl. 18) kao i 2011. (Sl. 19), pokazuje strukturu gospodarskih sektora III-II-I, što se naziva uslužnim tipom, a to je obrazac koji je uobičajen i za cijelu Hrvatsku. Ova struktura III-II-I karakteristična je za razvijenija društva, što je rezultat dugotrajnog procesa smanjenja udjela poljoprivrede, urbanizacije te visoke razine specijalizacije u

radu (Nejašmić, 2005). Takva raspodjela sektora gospodarske djelatnosti ukazuje na to da najviše ljudi radi u tercijarnom sektoru, tj. u uslužnim djelatnostima, zatim u sekundarnom sektoru, a na kraju u primarnom. Također, za područje Osječko-baranjske županije važno je napomenuti i rastući značaj kvartarnog sektora, koji se izdvaja iz tercijarnog, bilježeći značajniji porast od 2001. do 2011. godine. U 2011. godini, u usporedbi s 2001., primjećuje se porast tercijarnih djelatnosti, smanjenje primarnih djelatnosti te porast sekundarnih djelatnosti, uključujući industriju, rudarstvo, opskrbu energijom i građevinarstvo. Takav trend se nastavlja i u popisu stanovništva iz 2021. godine. Kvartarni sektor postaje najznačajniji sektor s preko 33,7 % zaposlenog stanovništva, zatim slijedi tercijarni pa sekundarni, a primarni sektor broji svega nešto više od 8,8 % zaposlenog stanovništva (Sl. 20).

Slika 18. Struktura zaposlenih Osječko-baranjske županije prema sektorima djelatnosti 2001. godine

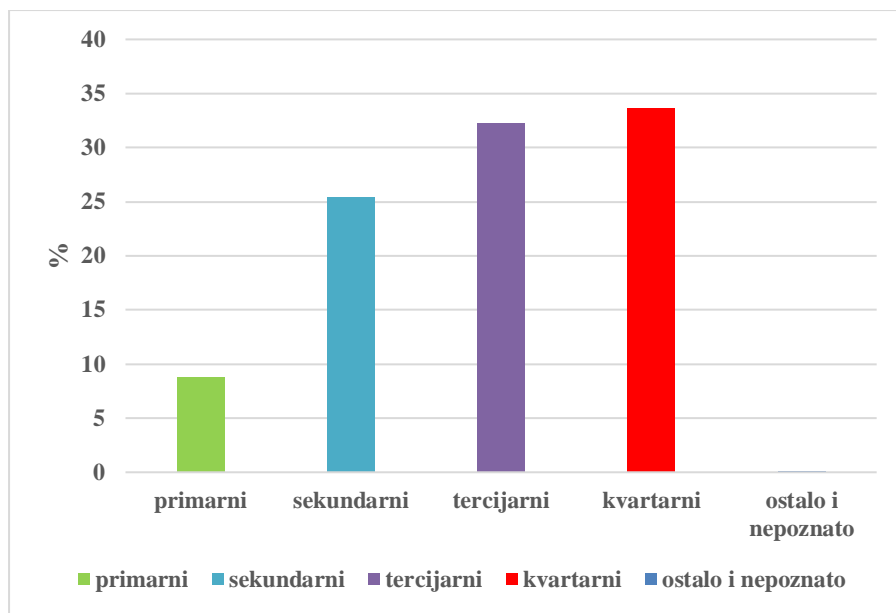
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju zaposlenosti, djelatnosti i spolu, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr

Slika 19. Struktura zaposlenih Osječko-baranjske županije prema sektorima djelatnosti 2011. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju zaposlenosti, djelatnosti i spolu, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr

Kao što je prethodno spomenuto, udio primarnog sektora zabilježio je značajan pad od 2001. do 2011. godine, da bi 2021. godine dosegao najmanji udio (Sl. 19). Proces deagrarizacije prisutan je zbog industrijskog i urbanog razvoja županije te tercijarizacije a i zbog blizine Grada Osijeka, koji svojim gospodarskim potencijalom privlači stanovništvo iz ostalih dijelova županije.

Slika 20. Struktura zaposlenih Osječko-baranjske županije prema sektorima djelatnosti 2021. godine

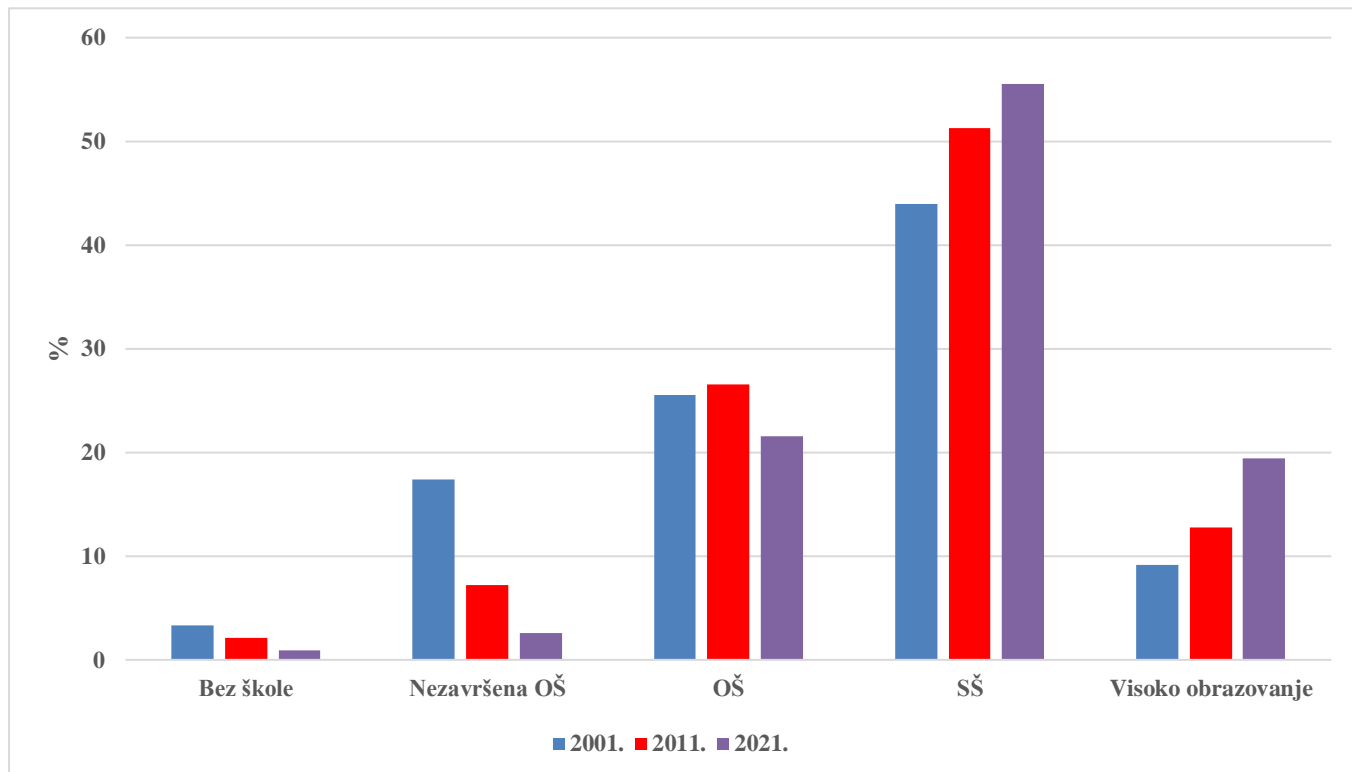
Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Zaposleni prema područjima djelatnosti starosti i spolu, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

6.2 Obrazovni sastav stanovništva

Modernizacijom društva i prelaskom iz agrarnog u uslužno društvo, rastu potrebe za višim obrazovnim standardima među stanovništvom, što rezultira promjenama u strukturi stanovništva prema obrazovnom profilu. Sastav stanovništva prema obrazovanju omogućuje nam uvid u razinu pismenosti i stupanj obrazovanja određenog područja. Pismenost predstavlja osnovnu razinu obrazovanja stanovništva, koja je ključna pretpostavka za daljnje školovanje i aktivno sudjelovanje u suvremenom radnom procesu te za postizanje kvalitetnijeg života. Stopa (ne)pismenosti često se koristi kao indikator općeg napretka društva (Nejašmić, 2005).

Prema Popisu stanovništva 2001. godine, 44,0% stanovništva Osječko-baranjske županije ima završeno srednjoškolsko obrazovanje, nakon čega slijedi stanovništvo s osnovnoškolskim obrazovanjem od (25,5%), zatim 17,4% stanovništva koji ima samo završenu osnovnu školu, te

naposljetku visokoobrazovano stanovništvo koje čini 9,2% i stanovništvo bez škole s 3,4% stanovništva (Sl. 21).

Slika 21. Udio stanovništva 15 i više godina prema postignutom stupnju obrazovanja 2001., 2011. i 2021. godine

Izvor: Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2001., Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi po gradovima/općinama, Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi po gradovima/općinama, Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, po gradovima/općinama, dzs.gov.hr, Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi po gradovima/općinama, Stanovništvo staro 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi, starosti i spolu, po gradovima/općinama, DZS, dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88

Pozitivna činjenica je da je na području županije 2011. u odnosu na 2001. godinu zabilježeno smanjenje stanovništva bez škole i s nezavršenom osnovnom školom, dok udio završenog srednjoškolskog i visokog obrazovanja polagano raste (Sl. 20). Prema najnovijem Popisu stanovništva 2021. godine, došlo je do smanjena stanovništva bez škole, s nezavršenom osnovnom školom te sa završenom samo osnovnom školom, većinom zbog umiranja starog stanovništva. Također dolazi do povećanja stanovništva koje je visoko obrazovano za 6,7 postotna boda, u odnosu na 2011. godinu (Sl. 20).

7. Demografska budućnost Osječko-baranjske županije

Predviđanje budućeg demografskog razvoja ima veliku važnost iz više razloga, kako u akademskom istraživanju radi produbljenja znanstvenih spoznaja, tako i iz praktičnih razloga. Predviđanje igra ključnu ulogu u planiranju društveno-gospodarskog razvoja određenog područja. Naime, mnogi aspekti društvenog i gospodarskog života, bilo izravno bilo posredno, ovise o budućem broju i demografskom sastavu stanovništva, čineći stoga predviđanje demografskih trendova neizostavnim alatom u planiranju razvojnih strategija (Nejašmić, Mišetić, 2004).

Za prikaz demografskih potencijala stanovništva Osječko-baranjske županije odabrana je mjera poznata kao indeks demografskih resursa (i_{der}) (Nejašmić, Mišetić, 2010). Sastoji se od demografskog indeksa (i_{dem}) i indeksa obrazovanosti (i_o), uz dodatni korektivni faktor u obliku koeficijenta (k), koji se dobiva formulom: $i_{der} = k \times (i_{dem} + i_o)$. Na prvi pogled, indeks demografskih resursa djeluje prilično jednostavno, ali zapravo je složen, sastoji se od čak petnaest varijabli. A to su: ukupni broj stanovnika referentnog popisa, ukupni broj stanovnika prethodnog popisa, ukupni broj ženskog stanovništva, broj stanovnika mlađih od 15 godina (mlado stanovništvo), broj stanovnika starih 25 i više godina, broj stanovnika starosti 20-24 godine (studentska kohorta), broj stanovnika starosti 20-39 godina (mlađe zrelo stanovništvo), broj ženskog stanovništva starosti 20-29 godina (mlađa fertilna skupina), broj ženskog stanovništva starosti 15-49 godina (ženski fertilni kontingent), broj stanovnika starih 65 i više godina (staro stanovništvo), broj studenata, broj stanovnika s tercijarnom obrazovanošću, prosječni broj živorođenih, prosječni broj umrlih i ukupni broj prostornih jedinica.

Demografski indeks (i_{dem}), prva komponenta indeksa demografskih resursa, predstavlja složeni pokazatelj koji obuhvaća općeniti smjer demografskih promjena u prethodnom razdoblju, ključne indikatore demografskog potencijala te sintetički pokazatelj prirodnog kretanja i dobne strukture stanovništva. Drugu komponenta indeksa demografskih resursa čini indeks obrazovanosti (i_o). Iako nije toliko složen kao demografski indeks, ipak obuhvaća karakteristike postignutog nivoa obrazovanja stanovništva i naznake budućih proporcija najobrazovanijeg segmenta populacije. Vrijednosti koeficijenta (k) je treća sastavnica indeksa demografskih resursa, on proizlazi iz z-vrijednosti, što predstavlja standardizirani pokazatelj izračunat iz omjera odstupanja broja stanovnika jedne prostorne jedinice u referentnoj godini od njezine aritmetičke sredine, odnosno prosječnog broja stanovnika analiziranog skupa prostornih jedinica.

Kada se vrijednosti izračunaju formulama, prostorne jedinice se kategoriziraju u šest tipova, počevši od najpovoljnijeg tipa A, koji označava "izrazito povoljne demografske resurse", do najnepovoljnijeg tipa F, koji označava "izrazito slabe demografske resurse" (Nejašmić, Mišetić, 2010).

Prema podacima Popisa stanovništva 2021. godine Osječko-baranjska županija pripada tipu B, odnosno povoljnim demografskim resursima. Obilježja takvih demografskih resursa su vrlo dobra demografska obilježja, potencijali i visoka razina obrazovanosti. Donja granica „B“ tipa jest indeks 40,01, a županija je imala indeks 42,97. Dakle Osječko-baranjska županija je na donjoj granici „B“ tipa, na taj rezultat najviše utječe stopa iskorištenosti studentskoga kontingenta koja odražava potencijalne "ljudske resurse" i pruža uvid u moguću promjenu, jačanje ili oslabljivanje udjela najobrazovanijeg dijela stanovništva, gdje je županija na samom vrhu države s 9 351 studenata na 14 713 osoba u dobi od 20 do 25 godina.

Osim indeksa demografskih resursa (i_{der}) za prikaz i procjenu budućeg stanovništva bitne su projekcije stanovništva. Procjena budućeg stanovništva je ključno za oblikovanje širokog spektra ekonomskih, socijalnih, obrazovnih i zdravstvenih politika, s obzirom na potrebu prilagodbe promjenama. Razumijevanje dinamike demografskih promjena u prostoru je temelj za usmjeravanje cjelokupnog razvoja. Analiza projekcija broja i strukture stanovništva omogućuje predviđanje demografskih okvira za priljev i odljev radne snage. Ovi demografski okviri obuhvaćaju ukupan broj stanovnika u državi, dok se uži kontekst odnosi na brojnost radno aktivnog stanovništva (u dobi od 15 do 64 godine) (Wertheimer-Baletić, Akrap, 2014)

Prema Wertheimer-Baletić i Akrapu, očekuje se da će broj stanovnika Osječko-baranjske županije do 2051. godine iznositi 229 136 stanovnika. Njihova projekcija temelji se na analizi podataka o ukupnom broju stanovnika i dobno-spolnom sastavu prema Popisu stanovništva 2011. godine, kao i na vitalnoj statistici te unutarnjim i vanjskim migracijama tijekom razdoblja od 2008. do 2012. godine. Prema njihovoj procjeni, županija bi trebala imati 293 087 stanovnika do 2021. godine. Međutim, prema službenim podacima Popisa stanovništva iz 2021. godine, županija broji 258 026 stanovnika, što znači da je razlika između projekcije i stvarnih brojki -35 061 stanovnika. To ukazuje na značajno odstupanje od projekcije u negativnom smjeru. Stoga je potrebno provoditi demografske mjere kako bi se potaknuo demografski oporavak Osječko-baranjske županije.

8. Zaključak

Procesi deagrarizacije, urbanizacije i deruralizacije, uz geografski smještaj i položaj općina i upravnih gradova, igraju ključnu ulogu u oblikovanju trenutnog prostornog rasporeda i veličine Osječko-baranjske županije. Spomenuti procesi unutar županije postaju sve ozbiljniji problemi kako na razini gradova i općina tako i na perifernim područjima. Ruralni egzodus i ratna agresija iz devedesetih godina prošlog stoljeća imali su značajan utjecaj na demografsko stanje u regiji. Specifični faktori, kao što su nedostatak gospodarskih prilika u ruralnim područjima, ali i gradskim, visoka stopa nezaposlenosti te nedostatak privlačnih poslovnih prilika, doprinose smanjenju broja stanovnika. Demografski razvoj Osječko-baranjske županije u razdoblju od 2001. do 2021. godine obilježen je značajnim smanjenjem broja stanovnika, kako u gradovima, tako i u općinama. Prema podacima popisa stanovništva, upravni gradovi bilježe pad od 13.428 stanovnika (6,4%) u razdoblju od 2001. do 2011. godine, dok u razdoblju od 2011. do 2021. taj pad iznosi 25.111 stanovnika (12,9%). Općine su suočene s još većim demografskim gubicima, u razdoblju od 2001. do 2011. godine zabilježen je pad od 12.047 stanovnika (9,8%), dok je u razdoblju od 2011. do 2021. taj broj narastao na 21.895 stanovnika (19,7%). Razlozi za ovako izraženo smanjenje broja stanovnika prvenstveno leže u negativnoj prirodnoj promjeni, gdje je tijekom oba međupopisna razdoblja zabilježeno više umrlih nego rođenih. Posebno se izdvaja razdoblje pandemije COVID-19, u kojem su 2020. i 2021. godine zabilježeni najveći brojevi umrlih. Osim toga, uočava se značajan pad broja rođene djece nakon 2012. godine, što se može povezati s intenzivnim iseljavanjem mladih nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Migracijska obilježja također igraju važnu ulogu u demografskim promjenama. Popis stanovništva iz 2021. godine pokazuje da je 53,8% stanovništva Županije doseljeno, od čega je 21,0% došlo iz drugih dijelova iste županije, a 10,3% iz drugih županija. Najveći udio doseljenika iz inozemstva dolazi iz Bosne i Hercegovine, Njemačke i Srbije. Osim prirodnih i migracijskih kretanja, Osječko-baranjska županija suočava se s ozbiljnim problemom starenja stanovništva. U razdoblju od 2001. do 2021. godine, udio mladih osoba (0-14 godina) smanjen je s 17,8% na 13,7%, dok je udio starijih osoba (65 i više godina) povećan s 14,9% na 21,9%. Ove promjene ukazuju na ubrzano starenje populacije, što predstavlja značajan izazov za daljnji socioekonomski razvoj Županije. U konačnici, demografski trendovi Osječko-baranjske županije, uključujući smanjenje broja stanovnika, negativan prirodni prirast, intenzivno iseljavanje te starenje stanovništva, ukazuju na potrebu za hitnim intervencijama u

obliku održivih politika koje bi mogle ublažiti ove negativne demografske procese. Na osnovi postavljenih pretpostavki i analize demografskih promjena, doneseni su sljedeći zaključci:

Prva hipoteza: *U razdoblju od 2001. do 2021. godine depopulacija u Osječko-baranjskoj županiji bila je intenzivnija nego na državnoj razini.* Navedena hipoteza je potvrđena na temelju analize podataka dobivenih rezultatom Popisa stanovništva od 2011. do 2021. godine. U navedenom vremenskom razdoblju zabilježen je pad broja stanovnika za 21,72%, dok je u cijeloj Republici Hrvatskoj taj pad iznosio 12,74%. Osječko-baranjska županije izgubila je u relativnom smislu više stanovnika nego Republika Hrvatska iz nekoliko razloga. Jedan od ključnih razloga je demografska struktura i ekonomska situacija u Slavoniji. Slavonija se suočava s dugotrajnim ekonomskim izazovima, uključujući visoku stopu nezaposlenosti, gubitak radnih mjesta u tradicionalnim sektorima poput poljoprivrede, te nedostatak atraktivnih poslovnih prilika koje bi privukle mlade ljude i obitelji da ostanu ili se vrate u regiju. Također, depopulacija županije je potaknuta i migracijom stanovništva prema urbanim centrima ili inozemstvu u potrazi za boljim zapošljavanjem i životnim uvjetima. Osim toga, demografski trendovi kao što su niska stopa nataliteta i starenje stanovništva dodatno pridonose smanjenju broja stanovnika u regiji.

Druga hipoteza: *Stanovništvo u perifernim ruralnim područjima bilježe izraženiji pad stanovnika u usporedbi s ruralnim područjima koja su smještena u neposrednoj blizini većih gradova županije.* Prema analizi podataka i rezultata Popisa stanovništva od 2001. do 2021. godine, potvrđena je prethodno postavljena hipoteza koja ukazuje na značajnije smanjenje broja stanovnika u udaljenijim ruralnim područjima, a to su Općine Draž, Durđenovac, Erdut, Kneževi Vinogradi, Popovac i Šodolovci. Osim toga, uočeni su i negativniji demografski procesi u tim udaljenim ruralnim područjima u usporedbi s onima koji su blizu većih i urbaniziranim gradovima unutar županije. Ruralna područja koja su udaljena često se suočavaju s ograničenim gospodarskim mogućnostima i manjim brojem radnih mjesta u usporedbi s urbanim područjima. Ovaj nedostatak poslovnih prilika može potaknuti migraciju stanovništva u potrazi za boljim zaposlenjem. Također, demografski trendovi kao što su starenje stanovništva i smanjenje stope fertiliteta mogu biti izraženiji u ruralnim područjima, što dovodi do nedostatka mlade radne snage i smanjenja broja stanovnika. Urbanizacija također igra ulogu jer ljudi iz ruralnih područja često sele u gradove tražeći bolje životne uvjete, veće mogućnosti zapošljavanja te bolji pristup obrazovanju i

zdravstvenoj skrbi. Svi ovi faktori mogu doprinijeti većem smanjenju stanovništva u udaljenim ruralnim područjima u usporedbi s urbanim područjima.

IZVORI

1. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.: metodološka objašnjenja*, <https://dzs.gov.hr/>
2. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: metodološka objašnjenja*, <https://dzs.gov.hr/>
3. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, <https://dzs.gov.hr/>
4. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, <https://dzs.gov.hr/>
5. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: stanovništvo prema spolu i starosti po naseljima*, <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88>
6. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.: stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
7. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: stanovništvo prema migracijskim obilježjima, po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
8. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: stanovništvo prema migracijskim obilježjima i spolu po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
9. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.: Dnevni i tjedni migranti, po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
10. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Dnevni i tjedni migranti, po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
11. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Dnevni i tjedni migranti, po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
12. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.: Broj dnevnih migranata, po naseljima*, CD-ROM

13. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.: Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju zaposlenosti, djelatnosti i spolu, po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
14. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Zaposleni prema pretežitoj aktivnosti po položaju zaposlenosti, djelatnosti i spolu, po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
15. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Zaposleni prema područjima djelatnosti, starosti i spolu po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
16. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.: Stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
17. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Stanovništvo staro 10 i više godina prema spolu, a nepismeni i prema starosti po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
18. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.: Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
19. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Stanovništvo staro 15 i više godina prema spolu i završenoj školi po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
20. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.: Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
21. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
22. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema narodnosti po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88/>
23. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2001.: Stanovništvo prema vjeri po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>

24. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Stanovništvo prema vjeri po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
25. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema vjeri po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88>
26. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema materinskom jeziku po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
27. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2011.: Stanovništvo prema materinskom jeziku po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/>
28. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021.: Stanovništvo prema materinskom jeziku po gradovima/općinama*, <https://dzs.gov.hr/u-fokusu/popis-2021/88>
29. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2001. po županijama, gradovima i općinama*
30. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Prirodno kretanje stanovništva Republike Hrvatske u 2011. po županijama, gradovima i općinama*
31. Državni zavod za statistiku. (2024.) *Vitalna statistika*, <http://podaci.dzs.hr>
32. URL 1: <https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censusmetod.htm> 15.1.2024
33. URL 2 : <https://www.obz.hr/index.php/povijest> 1.2.2024
34. URL 3: <https://slidetodoc.com/opec-upno-kretanje-stanovnitva-prirodno-kretanje-konana-migracija/> 25.3.2024
35. URL 4:
https://obz.hr/pdf/2015/17_sjednica/20_izvjesce_o_provedbi_nacionalne_populacijske_politike_na_podrucju_obz_tijekom_2014.pdf 1.4.2024

LITERATURA

- Akrap, A. (2015). Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051., *Bogoslovska smotra*, 85(3): 855-868.
- Jukić, M., Turk, I. (2009). Dinamičke demografske determinante ruralno – urbane polarizacije Osječko – baranjske županije (1971. – 2001.), *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 6(110); 1139-1162
- Majdenić, M. (2010). *Analiza demografskih resursa Osječko-baranjske županije* (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:217:015891>
- Nejašmić, I. (2005). *Demogeografija: stanovništvo u prostornim odnosima i procesima*, Školska knjiga, Zagreb
- Nejašmić, I., Toskić, A. (2000). Razmještaj stanovništva u Republici Hrvatskoj – dio općih demografskih i društveno – gospodarskih procesa, *Geoadria*, 5 (2000); 93-104
- Perić, M. (2018). *Demografski razvoj Grada Osijeka nakon 1971. godine* (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:217:283189>
- Šterc, S., Komušanac, M. (2011). Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske – izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija...?, *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 3 (117); 693-713,
- Trpešić, Z. (2024). *Učinci demografskog razvoja Osječko-baranjske županije na mrežu škola i dinamiku zapošljavanja učitelja i nastavnika geografije* (Diplomski rad). Preuzeto s <urn:nbn:hr:217:077386>
- Wertheimer-Baletić, A. (1982). Demografija – stanovništvo i ekonomski razvitak, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu*, 19 (1); 290-294
- Wertheimer-Baletić, A. (1999). Stanovništvo i razvoj, *MATE, Biblioteka Gospodarska misao*, 53 (3-4); 404-410

Wertheimer-Baletić, A., Akrap, A. (2008). Razvoj stanovništva Vukovarsko-srijemske županije s posebnim osvrtom na ekonomsku strukturu od 1971. do 2001., *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 17 (1-2); 93-94

Wertheimer-Baletić, A., Akrap, A. (2014): Prostorni aspekt demografskih potencijala u Hrvatskoj 2011.-2051., u: *Zbornik radova znanstvenog skupa: Razvojni potencijali Hrvatskog gospodarstva*, ur. G. Družić i I. Družić, Ekonomski fakultet Zagreb; Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Živić, D., Pokos, N. (2005). Odabrani sociodemografski indikatori razvijenosti Hrvatske i županija, *Revija za sociologiju*, 36 (3-4); 207-224

Živić, D. (2003). Suvremene tendencije u razvoju stanovništva Hrvatske, *Diacovensia: teološki prilozi*, 11 (2); 253-279

POPIS SLIKA

Slika 1. Geografski smještaj i položaj Osječko-baranjske županije te administrativno-teritorijalni ustroj županije.....**Error!**

Bookmark not defined.

Slika 2. Gustoća stanovništva Osječko-baranjske županije 2021. godine**Error! Bookmark not defined.**

Slika 3. Kretanje broja živorođenih i umrlih Osječko-baranjske županije u razdoblju od 2001.–2021. godine. **Error! Bookmark not defined.**17

Slika 4. Migracijska obilježja stanovništva Osječko-baranjske županije 2001. godine **Error! Bookmark not defined.**

Slika 5. Udio doseljenog stanovništva u ukupnom broju stanovništva Osječko-baranjske županije 2001. godine **Error! Bookmark not defined.**

Slika 6. Migracijska obilježja stanovništva Osječko-baranjske županije 2011. godine **Error! Bookmark not defined.**

Slika 7. Udio doseljenog stanovništva u ukupnom broju stanovništva Osječko-baranjske županije 2011. godine **Error! Bookmark not defined.**21

Slika 8. Udio doseljenog stanovništva u ukupnom broju stanovništva Osječko-baranjske županije 2021 godine.....22

Slika 9. Udio aktivnog stanovništva Osječko-baranjske županije koje dnevno cirkulira u mjesto rada 2001. godine **Error! Bookmark not defined.**

Slika 10. Udio aktivnog stanovništva Osječko-baranjske županije koje dnevno cirkulira u mjesto rada 2011. godine **Error! Bookmark not defined.**

Slika 11. Indeks starosti po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2001. godine..... **Error! Bookmark not defined.**

Slika 12. Indeks starosti po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2011. godine..... **Error! Bookmark not defined.**

Slika 13. Indeks starosti po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2021. godine.....	39
Slika 14. Dobno-spolna struktura stanovništva Osječko-baranjske županije 2001. godine.....	Error! Bookmark not defined.
Slika 15. Dobno-spolna struktura stanovništva Osječko-baranjske županije 2011. godine.....	Error! Bookmark not defined. 44
Slika 16. Dobno-spolna struktura stanovništva Osječko-baranjske županije 2021. godine.....	45
Slika 17. Stopa iskorištenosti radnog kontingenta po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2012. godine.....	49
Error! Bookmark not defined. Slika 18. Struktura zaposlenih Osječko-baranjske županije prema sektorima djelatnosti	2001.
godine.....	51
Slika 19. Struktura zaposlenih Osječko-baranjske županije prema sektorima djelatnosti 2011. godine.....	52
Slika 20. Struktura zaposlenih Osječko-baranjske županije prema sektorima djelatnosti 2021. godine.....	52
Slika 21. Udio stanovništva 15 i više godina prema postignutom stupnju obrazovanja 2001., 2011. i 2021. godine.....	54

POPIS TABLICA

Tablica 1. Ukupno kretanje stanovništva Osječko-baranjske županije od 2001. do 2021. godine..	7
Tablica 2. Broj i udio stanovnika upravnih gradova Osječko-baranjske županije u ukupnom broju stanovnika Županije od 2001. godine.....	9
Tablica 3. Broj i udio stanovnika općina Osječko-baranjske županije u ukupnom broju stanovnika Županije od 1991. godine.....	10
Tablica 4. Gustoća naseljenosti (stan./ km ²) upravnih gradova Osječko-baranjske županije 2001., 2011., 2021. godine.....	14
Tablica 5. Gustoća naseljenosti (stan./ km ²) općina Osječko-baranjske županije 2001., 2011., 2021. godine.....	14
Tablica 6. Prirodno kretanje, migracijski saldo i tipovi općeg kretanja stanovništva po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2011.-2021. godine	27
Tablica 7. Koeficijent maskuliniteta po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2001., 2011. i 2021. godine.....	30
Tablica 8. Sastav stanovništva prema dobi 2001., 2011. i 2021. godine.....	33
Tablica 9. Indeks starosti po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2001., 2011. i 2021. godine.....	34

Tablica 10. Koeficijent ukupne dobne ovisnosti, dobne ovisnosti mladih i dobne ovisnosti starih po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2001., 2011. i 2021. godine prebivališta.....	40
Tablica 11. Aktivno i neaktivno stanovništvo, te opća stopa aktivnosti radnog kontingenta po upravnim gradovima i općinama Osječko-baranjske županije 2021. godine.....	47

SAŽETAK

U ovom diplomskom radu istražen je demografski razvoj Osječko-baranjske županije u razdoblju od 2001. do 2021. godine, koristeći podatke iz posljednja tri popisa stanovništva. Prvi dio rada fokusira se na analizu demografskih kretanja, uključujući broj i raspored stanovništva, gustoću naseljenosti, migracije i cirkulaciju stanovništva. Podaci su obrađeni uz pomoć programa Microsoft Office Excel i ArcGIS, konkretno aplikacije ArcMap 10.4.1. Promatrajući demografske promjene Osječko-baranjske županije od 2001. do 2021. godine, evidentan je značajan pad broja stanovnika u upravnim gradovima i općinama, pri čemu je broj stanovnika u županiji opao za gotovo 13% između 2011. i 2021. godine. Prirodni prirast je konstantno negativan, s posebno visokim brojem umrlih 2020. i 2021. godine, što se može povezati s epidemijom COVID-19 i starenjem stanovništva. Migracijska kretanja također pokazuju trendove iseljavanja, posebice mladih osoba, što je intenzivirano nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju. Stanovništvo županije karakterizira brzo starenje, s izraženim smanjenjem udjela mladih i porastom udjela starijih osoba. Indeksi starenja i koeficijenti dobne ovisnosti pokazuju značajne promjene u strukturi stanovništva, pri čemu su ruralne općine posebno pogođene demografskim starenjem i depopulacijom.

Ključne riječi: demografski razvoj, Osječko-baranjska županija, broj i raspored stanovništva, gustoću naseljenosti, migracije, cirkulaciju stanovništva, starenje stanovništva

SUMMARY

Demographic Development of Osječko-Baranja County 2001–2021

This thesis examines the demographic development of the Osječko-baranjaska County in the period from 2001 to 2021, using data from the last three population censuses. The first part of the paper focuses on the analysis of demographic trends, including the number and distribution of the population, population density, migration, and population circulation. The data was processed using Microsoft Office Excel and ArcGIS software, specifically the ArcMap 10.4.1 application. Observing the demographic changes in the Osječko-baranjska County from 2001 to 2021, a significant population decline in administrative cities and municipalities is evident, with the county's population decreasing by nearly 13% between 2011 and 2021. The natural increase has been consistently negative, with particularly high mortality rates in 2020 and 2021, which can be linked to the COVID-19 epidemic and population aging. Migration trends also show emigration patterns, especially among young people, a phenomenon that intensified after Croatia's entry into the European Union. The county's population is characterized by rapid aging, with a marked decrease in the share of young people and an increase in the share of older individuals. Aging indices and dependency ratios show significant changes in the population structure, with rural municipalities being particularly affected by demographic aging and depopulation.

Key words: demographic development, Osječko-Baranjska County, population size and distribution, population density, migrations, population circulation, population aging.

